ΕΣΤΙΑ

ΤΟΜΟΣ ΕΙΚΟΣΤΟΣ

1885

[ΙΟΥΛΙΟΣ—ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ]

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ
ΛΥΚΙΩΤΟΥ
ΑΥΞΩΝ ΑΡΙΘ.

ΤΙΜΑΤΑΙ ΔΡ. 6—ΔΕΔΕΜΕΝΟΣ ΔΡ. 8

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
Μητροπολίτη
ΕΥΛΟΓΙΟΥ ΚΟΥΡΙΛΑ

ΑΘΗΝΗΣΙ
Γ. ΚΑΣΔΟΝΗΣ, ΕΚΔΟΤΗΣ ΚΑΙ ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ
Γραφείον τῆς Ἑστίας: Ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Σταδίου, ἀριθ. 32.
1885

Ἀριθ. 514 — Λεπτὰ εἴκοσι πέντε.

ΕΤΟΣ Γ'

ΕΣΤΙΑ

ΕΚΔΙΔΟΤΑΙ ΚΑΤΑ ΚΥΡΙΑΚΗΝ

Τόμος εἰκοστός. Συνδρομὴ ἐτησία: Ἐν Ἑλλάδι δρ. 12, ἐν τῇ ἀλλοδαπῇ φρ. 20 — Αἱ συνδρομαὶ ἄρχονται ἀπὸ 1 Ἰανουαρίου ἑκάστου ἔτους καὶ εἶναι ἐτήσιαι. — Ἐκφραστὴς Διευθ. Ὁδὸς Σταδίου 82. 3 Νοεμβρίου 1885

Ο ΘΑΝΑΤΟΣ ΤΟΥ ΜΑΡΚΟΥ ΒΟΤΣΑΡΗ

κατὰ τὰς διηγήσεις αὐτοπτῶν.

(Συνέχεια καὶ τέλος.)

Ὁ Μάρκος Βότσαρης ἐστρατοπέδευεν, ὡς ἐν τοῖς ἔμπροσθεν ἐρρήθη, εἰς Λιβαδάκια τῆς Ἀκαρνανίας πρὸς ἀπόκρουσιν τοῦ Ὀμὲρ Βριώνη. Μαθὼν δ' ὅτι δεινότερος κίνδυνος ἠπείλει τὴν Αἰτωλίαν, κατερχομένου τοῦ Σερασκέρη, ἐπανῆλθε μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν Σουλιωτῶν εἰς Μεσολόγγιον, οὗοι κάτοικοι μετὰ δακρύων ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ὡς σωτῆρα καὶ προστάτην. Λαβὼν δὲ τὰ ἀναγκαῖα πολεμεφόδια ἐστρατοπέδευσεν ἐν τῷ ἐλαιῶνι τοῦ Μεσολογγίου μετὰ 1250 περίπου ἀνδρῶν, ὧν οἱ 400 ἦσαν Σουλιῶται.

Ἐν ᾧ δ' ἦτο ἕτοιμος νὰ ἀποδυθῇ εἰς τὸν περὶ τῶν ὅλων ἀγῶνα, ἡ ἀσυνεσία τῆς Κυβερνήσεως ἔκρινεν εὔθετον τὸν καιρὸν νὰ ταπεινώσῃ καὶ ὑβρίσῃ αὐτόν. Ὑποτάχθέντος τοῦ στρατηγοῦ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος Βαρνακιώτου εἰς τοὺς Τούρκους, ἀντικαταστάτης αὐτοῦ εἶχε διορισθῇ ὁ Βότσαρης. Τοῦτο ἐλύπησεν ὡς εἰκὸς ὁπλαρχηγούς τινας τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος, οὓς ἐτύφλωνεν ἡ φιλοδοξία, μὴ ἀναγνωρίζοντας τὴν ὑπεροχὴν αὐτοῦ. Ἡ Κυβέρνησις, ἄλλως καὶ ὑποβλέπουσα τὸν Βότσαρην ὡς φίλον τοῦ Μαυροκορδάτου, ἔσπευσε νὰ διανείμῃ ἀφειδῶς διπλώματα στρατηγίας εἰς διαφόρους. Ἀλλ' οὗτος περιφρονῶν τοὺς εὐτελεῖς ὑβριστάς, ἠρκέσθη μόνον νὰ σχίσῃ τὸ ἑαυτοῦ δίπλωμα ἐπειπών,

— Ὅποιος εἶναι ἄξιος παίρνει δίπλωμα μεθαύριον ἀπέναντι τοῦ ἐχθροῦ.

Συγκροτήσας δὲ συμβούλιον τῶν ὁπλαρχηγῶν ὅπως συσκεφθῶσι περὶ τῆς ἀμύνης τῆς χώρας, εἶπε πρὸς αὐτούς:

— Ἀδελφοί, ἡ θεία πρόνοια μᾶς ἐβοήθησε καὶ ἐνικήσαμεν πολλάκις τοὺς ἐχθροὺς τῆς πίστεώς μας· καὶ τώρα ἐλπίζομεν ὅτι θὰ μᾶς συντρέξῃ νὰ καταστρέψωμεν καὶ τὸν περιμενόμενον τοῦτον ἐχθρόν, εἰς τὸν ὁποῖον ἔχει ὅλας τὰς ἐλπίδας του ὁ Σουλτάνος.

Οἱ Σουλιῶται ἀπήντησαν, ὅτι δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ὁποῦ ἀπαντοῦν ἐμπροστά τους τοὺς Γκέγκηδες. Τοὺς γνωρίζουν ἀπὸ τὸ Σούλι, ὅπου τοσάκις τοὺς ἐνίκησαν· καὶ μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ καὶ τώρα θὰ τοὺς νικήσουν καὶ θὰ τοὺς καταστρέψουν. Πάντες δ' εἶχον τὴν γνώμην, ὅτι ἕνεκα τῆς ὁδοῦ, τὴν ὁποίαν προέκρινεν ὁ ἐχθρός, θὰ στερηθῇ ταχέως τῶν ἐπιτηδείων, καὶ οἱ Ἕλληνες ὠφελούμενοι ἐκ τῶν ὀρεινῶν θέσεων θὰ τὸν καταπολεμήσωσιν ἐπιτυχῶς.

Ἔσπευσαν λοιπὸν πάντες εἰς συνάντησιν τοῦ Σερασκέρη, ὁ ὁποῖος εἶχε κατέλθῃ ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν εἰς Καρπενήσιον. Ὁ Τζαβέλας, ὁ Ζέρβας καὶ ὁ Φωτομάρας ἐστρατοπέδευσαν εἰς τὰ Λακκώματα τῆς Σανιάδος κατὰ τὰ ὑπωρείας τοῦ Κόρακος, ὅπου εὑρίσκοντο καὶ ὁ Γιολδάσης μετὰ τῶν ἀδελφῶν του Κώστα Σερέτη καὶ Ζαχαράκη Γιολδάση, ὁ Σαδήμας καὶ οἱ ὁπλαρχηγοὶ τῆς Φθιώτιδος Κοντογιανναῖοι. Ὁ δὲ Μάρκος Βότσαρης μετ' εὐαριθμῶν Σουλιωτῶν ἐστρατοπέδευσεν ἐγγύτερον τοῦ Καρπενησίου, εἰς τὰ Μικρὸ Χωριό.

Ὅπως γνωρίσῃ ἐπακριβῶς τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ, ὁ Μάρκος ἀπέστειλε κατασκόπους εἰς τὸ τουρκικὸν στρατόπεδον τοὺς δύο προσφιλεῖς ἐξαδέλφους του Ἀθανάσην Τούσιαν Μπότσαρην καὶ Ἀθανάσην Κουτσονίκαν καὶ τὸν σημαιοφόρον του Γιάννην Μπαϊρακτάρην. Οὗτοι ἐξετέλεσαν ἐπιτυχῶς τὴν ἀνατεθεῖσαν αὐτοῖς ἐντολήν. Εἰσχωρήσαντες εἰς τὸ στρατόπεδον ἐξήτασαν τὰ πάντα, διατρίψαντες ἐν αὐτῷ μίαν ὅλην ἡμέραν. Ὁμιλοῦντες τὴν ἀλβανικήν, φοροῦντες τὴν αὐτὴν ἐνδυμασίαν, ἐξελαμβάνοντο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ὡς σύντροφοι, καὶ ἀνεστρέφοντο μετ' αὐτῶν ἀκωλύτως. Ἐπανελθόντες εἰς τὸ Μικρὸ Χωριό, ἐξέθηκαν ἐπακριβῶς εἰς τὸν ἀρχηγέν των τὴν κατάστασιν τοῦ στρατοπέδου καὶ περέγραψαν τὰς θέσεις, τὰς ὁποίας κατεῖχον οἱ πολέμιοι. Ὅτι οὗτοι εὑρίσκοντο ἐν τῷ στρατοπέδῳ ἡ Μεσοχώρα ἦτο ἐλευθέρα, διότι ἡ ὑπὸ τὸν Τζελαλεδὶν μπέην ὀπισθοφυλακὴ ἦλθεν ἐκ Λαμίας πιθανῶς μετὰ τὴν ἀναχώρησίν των καὶ κατηυλίσθη ἐν αὐτῇ. Ἐκ τούτου δ' ἐξηγεῖται, διατί πάντες οἱ Ἕλληνες ἐνόμιζον ὅτι ἡ σκηνὴ τοῦ Τζελαλεδὶν ἦτο πλησίον τοῦ Κεφαλοβρύσου, ἐκλαβόντες ἴσως ὡς τοιαύτην τὴν σκηνὴν πασσᾶ τινος ἐκ τῶν διοικούντων τὸ κύριον σῶμα.

Λαβὼν τὰς πληροφορίας ταύτας ὁ Βότσαρης κατεῖδεν, ὅτι οἱ Ἕλληνες διὰ τῶν ἀσθενῶν δυνάμεών των δὲν θὰ κατώρθουν νὰ καταπολεμήσωσιν ἐπιτυχῶς ἐκ τοῦ συστάδην τοὺς ἀσυγκρίτως ὑπερτέρους κατὰ τὸν ἀριθμὸν ἐχθρούς. Συνέλαβε δὲ παραχρῆμα τὸ μεγαλεπίβολον σχέδιον νὰ καταστρέψῃ τὸ στρατόπεδον τῶν πολεμίων διὰ παρατόλμου νυκτερινῆς ἐπιθέσεως. Πρὸς τοῦτο δ' ἔγραψεν εἰς τοὺς ἑστρατοπεδευμένους εἰς τὰ Λακκώματα Σουλιώτας τὴν ἑπομένην ἐπιστολήν.

«*Ἀδελφοὶ Καπεταναῖοι,*

»Ἐγὼ ἦρθα ἐδῶ καὶ ἔχω σκοπὸν νὰ προσβάλω τὸν πασσᾶ. Ἂν θέλετε κατεβᾶτε κάτω εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον τοῦ χωρίου Κλαψίου νὰ κουβεντιάσωμεν καὶ νὰ τὸν κτυπήσωμε μαζί· καὶ ἂν δὲν θέλετε μὴν ἔρχεσθε».

Ἅμα ἔλαβον τὴν ἐπιστολὴν οἱ Σουλιῶται εἶπον·

— Τί! γυναῖκες εἴμεθα καὶ δὲν ἠπηγαίνομε!

Ἀνεκοίνωσαν δὲ τὴν ἀπόφασίν των εἰς τοὺς Κοντογιανναίους καὶ εἰς τὸν Καπετάνιον τοῦ τόπου, τὸν Γιολδάσην, οἱ ὁποῖοι προθύμως ἐδέχθησαν νὰ συμμετάσχωσι τῆς μάχης. Τὴν αὐτὴν δὲ ἑσπέραν κατέβησαν εἰς τὸν Ἅγιον Νικόλαον, ὅπου εὗρον τὸν Μάρκον ἀναμένοντα αὐτούς.

Οὗτος ἐξέθηκεν εἰς αὐτοὺς τὸ σχέδιόν του, καὶ ἀνέπτυξε τοὺς λόγους, οἵτινες ἔπειθον αὐτόν, ὅτι μόνον διὰ τοιαύτης ἐνεργείας ἦτο ἐλπὶς νὰ κατασυντρίψωσι τὰς δυνάμεις τοῦ ἐχθροῦ. Ὅθεν τὴν νύκτα τῆς ἐπιούσης αὐτὸς μὲν θὰ ἔμβῃ ἀπὸ τὴν ποταμιά, δηλονότι ἀπὸ τὴν διὰ μέσου τοῦ βεύματος τοῦ χειμάρου εἴσοδον τῆς κοιλάδος καὶ θὰ κτυπήσῃ τὸν πασσᾶ. Ἐκεῖνοι δὲ πρέπει νὰ ἐπιπέσωσιν ἀπὸ τὸ διάσελο τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου καὶ ἀπὸ τοῦ Δεσπότη τὸ γεφύρι καὶ νὰ τοὺς βάλουν εἰς τὴν μέσην.

Πάντες οἱ ὁπλαρχηγοὶ ἐνέκριναν τὸ σχέδιον τοῦ Βότσαρη. Μόνος δ' ὁ Γιολδάσης ἔφερε παρατηρήσεις τινάς.

— Καπετὰν Μάρκο, εἶπε, νὰ μοῦ δώσῃς τὴν ἄδεια νὰ σοῦ 'μιλήσω. Οἱ Τοῦρκοι εἶναι πολλοὶ καὶ δὲν 'μποροῦμε νὰ τοὺς ἐξολοθρεύσωμεν ὅλους. Ἀλλὰ νὰ τοὺς κτυπήσωμε ἀπὸ τὴν ποταμιά, καὶ νὰ τοὺς σπρώξωμε νὰ 'πᾶνε ὅλοι 'πίσω, κατὰ τὴ Θεσσαλία.

—Ὄχι, καπετὰν Γιαννάκη, ἀπεκρίθη ὁ Μάρκος. Ἔτσι ποῦ εἶπα νὰ γίνεται, καὶ ὅ,τι δώσῃ ὁ Θεός!

Προτδιώρισαν δὲ ὥραν τῆς ταυτοχρόνου ἐπιθέσεως τὴν πέμπτην μετὰ τὴν δύσιν τοῦ ἡλίου τῆς ἐπαύριον. Ὁ Γιολδάσης ἔφερεν ἀντίρρησιν, ζητῶν βραχεῖαν ἀναβολήν,

—Ἔχω *ρεέμια* (ὀμήρους) εἶπε, πρὸς τὸν Μάρκον, ἄφησε νὰ κάμω τρόπο πρῶτα νὰ τὰ γλυτώσω.

— Ἂς 'πᾷν καὶ αὐτοὶ *κουρμπάνι* (θυσία) γιὰ τὸ γένος! ἀνεφώνησεν ὁ Μάρκος.

Τὸ συναποφασισθὲν σχέδιον ἐγίνωσκον μόνοι οἱ ὁπλαρχηγοὶ οἵτινες διετάχθησαν νὰ τὸ ἀνακοινώσωσιν εἰς τοὺς ὑπ' αὐτοὺς κατὰ τὴν ὥραν τῆς ἐνεργείας. Οἱ δὲ Τοῦρκοι οὐ μόνον διετέλουν ἐν ἀγνοίᾳ τῆς μελετωμένης ἐπιθέσεως, ἀλλὰ καὶ τὴν ἔλευσιν τῆς ὑπὸ τὸν Βότσαρην φάλαγγος πλησίον τοῦ στρατοπέδου των ἔμαθον κατὰ τύχην, διότι πεποιθότες εἰς τὰς δυνάμεις αὐτῶν, οὔτε ἀποσπάσματα πρὸς κατόπτευσιν ἔστελλον, οὔτε τὰς ἀναγκαίας φυλακὰς εἶχον θέσῃ, ὅπου ἔδει.

Ἔμαθον δ' οἱ Τοῦρκοι τὴν ἔλευσιν τοῦ Βότσαρη ἀπὸ Ἕλληνας προδότας. Εἰς πολλοὺς ἀπὸ τοὺς προτιθεμένους νὰ προσκυνήσωσι Καπεταναίους τῶν γειτονικῶν ἐπαρχιῶν ἔγραψεν ὁ Μάρκος, ὅτι ἔρχεται διὰ νὰ κτυπήσῃ τοὺς Τούρκους, καὶ προσεκάλει αὐτοὺς νὰ ἀποστείλωσιν ὀλίγους ἐκλεκτοὺς ἄνδρας. Τοῖς ἔλεγε προσέτι, ὅτι φήμη διατρέχει, πῶς σκοπὸν ἔχουσι νὰ προσκυνήσουν εἰς τὸν Βεζίρην τῆς Σκόδρας, ἀλλ' αὐτὸς δὲν ἔδωκε κάμμίαν πίστιν εἰς τὰ τοιαῦτα· διότι ποτὲ δὲν θὰ πιστεύσῃ νὰ ὑπάρχῃ τοσαύτη δειλία εἰς τοὺς καπεταναίους τῆς Ἑλλάδος καὶ νὰ καταδεχθῶσι πλέον νὰ ἀναγνωρίσουν ὡς κυρίου των τὸν τύραννον καὶ φονέα τῶν γονέων καὶ ἀδελφῶν των. Τοὺς συνεβούλευσε δὲ νὰ προφυλαχθῶσιν ἀπὸ τοιαύτην ἄτιμον πρᾶξιν ἀναξίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ὀνόματος, διότι ἡ κατάρα τῆς πατρίδος καὶ τὸ αἷμα τῶν σκοτωμένων θὰ πέσῃ εἰς τὰς κεφαλάς των.

Οὐδεὶς τῶν ἀνάνδρων ὁπλαρχηγῶν ἀπήντησεν εἰς τὴν πρόσκλησιν αὐτοῦ. Τινὲς δὲ ἔπεμψαν πρὸς τὸν Βεζίρην καὶ τὸν γραμματέα των, διὰ νὰ προσκυνήσουν. Τὸν γραμματέα ἐκεῖνον ἐδέχθη ὁ Τζελαλεδὶν μπέης, ὁ θεῖος καὶ Κεχαγιᾶς τοῦ Βεζίρου, ὅστις καὶ τὸν ἐπαρουσίασεν εἰς αὐτόν. Ἀφ' οὗ ὁ γραμματεὺς ἐδήλωσεν ἐκ μέρους τῶν καπεταναίων, οἱ ὁποῖοι τὸν ἔστειλαν, τὴν ἐπιθυμίαν των νὰ προσκυνήσωσι καὶ ἔλαβε τὰ περὶ ἀναγνωρίσεως αὐτῶν *μπουγιουρντιά*, ἠρώτησεν εἶτα τὸν Βεζίρην ἂν ἔχῃ κάμμίαν εἴδησιν περὶ τοῦ Μάρκου Βότσαρη.

— Ποῖος εἶναι ὁ Μάρκος αὐτός; εἶπε μετ' ἀδιαφορίας ὁ Βεζίρης.

— Ἕνας Σουλιώτης, ἀπεκρίθη ὁ γραμματεύς, ποῦ τὸν ἔχει διωρισμένον ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις ἀρχηγὸν τοῦ στρατοῦ τῆς Δυτικῆς Ἑλλάδος καὶ τοῦ Μεσολογγίου. Αὐτὸς ἦλθεν ἐδῶ καὶ εἶναι πλησίον εἰς τὸ στρατόπεδον. Ἐμάθομεν μάλιστα πῶς ἔχει σκοπὸν νὰ κτυπήσῃ.

— Καὶ ὡς πόσον στρατὸν ἔχει μαζί του; ἠρώτησεν ἐκ νέου ὁ Βεζίρης.

— Πραγματικῶς ἔχει 1250, εἶπεν ὁ γραμματεύς· αὐτὸς ὅμως κηρύττει ἔξω πῶς ἔχει 1750.

Ὁ γέρων Τζελαλεδίν, ἰδὼν ὅτι ὁ ἀνεψιός του περιφρονητικῶς ἤκουσε τὰς πληροφορίας ταύτας, παρετήρησεν αὐτῷ, ὅτι τὸν Μάρκο Βότσαρην τὸν γνωρίζει καλὰ ἀπὸ τὰ Ἰωάννινα καὶ ὅτι καὶ αὐτὸς καὶ οἱ πατριῶταί του εἶναι παλληκάρια καὶ διὰ τοῦτο πρέπει νὰ προσέξωμεν.

Ἐπομένως κατὰ τὴν συνήθειαν τῶν Ἀλβανῶν προσεκλήθησαν εἰς τὸ κονάκι τοῦ Βεζίρη οἱ ὁπλαρχηγοὶ τῶν Γκέγκηδων καὶ τῶν Μιρδιτῶν καὶ ἀνεκοινώθη εἰς αὐτοὺς ὅτι ὁ Μάρκος Βότσαρης ὁ Σουλιώτης μὲ 1250 στρατιώτας εὑρίσκεται πλησίον των καὶ σκοπὸν ἔχει νὰ τοὺς κτυπήσῃ. Προετράπησαν δὲ νὰ ἔχωσι τὴν προσοχήν των.

Ἀλλ' οἱ ὑπερήφανοι Ἀλβανοὶ ἠγανάκτησαν ἀκούσαντες τοὺς λόγους τούτους· ἐθεώρησαν ὕβριν δεινὴν τὴν συμβουλὴν περὶ προφυλάξεως. Τῷ εἶπον πῶς θέλει νὰ ἐντροπιάσῃ τὸ γένος του, ἂν δειλιᾷ ἀπὸ τέτοια χαμπέρια. Πῶς εἶναι δυνατὸν ἄνθρωπος, μὲ τόσον ὀλίγους στρατιώτας, νὰ τολμήσῃ νὰ ἐπιτεθῇ κατὰ στρατοῦ τόσον ἰσχυροῦ καὶ στρατοῦ μάλιστα Σκοδριάνων. Ἡμεῖς τρέχομεν τὴν ἡμέραν καὶ τοὺς γυρεύομεν, καὶ μᾶς λέγουν πῶς θὰ ἔλθουν νὰ μᾶς κτυπήσουν νύκτα; Ἂς ἔλθῃ ὁποίος θέλει, διὰ νὰ μάθῃ τί θὰ εἰπῇ Σκοδριάνικο τουφέκι.

Καὶ ἀνεχώρησαν ἀπὸ τὸ κονάκι τοῦ Βεζίρη, οὐδεμίαν δὲ ἔλαβαν πρόνοιαν περὶ προφυλάξεως τοῦ στρατοπέδου.

Ὁ ἀρχηγὸς ὅμως τῶν Μιρδιτῶν Τότι Πρέγκας, παρευρεθεὶς καὶ οὗτος εἰς τὸ συμβούλιον, εὐθὺς ὡς ἐπανῆλθεν εἰς τὴν σκηνήν του, ἐκάλεσε τοὺς ὑπ' αὐτὸν ἀρχηγοὺς καὶ τοῖς ἀνεκοίνωσε τὰ λεχθέντα.

— Οἱ πασσάδες τῆς Σκόδρας καὶ τῆς Γκεγκαριᾶς, προσέθηκεν, ἔδειξαν πολλὴν ἀψηφησιά. Ἐγὼ ὅμως, παιδιά, φρονῶ πῶς δὲν εἶναι κάμμία ἐντροπή, νὰ λάβωμεν τὰ μέτρα μας, διὰ νὰ μὴ τύχῃ καὶ ἐντροπιασθῶμεν ὕστερα χειρότερα. Βλέπω πῶς οἱ ἀγάδες ἔκαμαν μεγάλο σφάλμα νὰ φανοῦν τόσο ἀψήφιστοι. Ἐγὼ ἄλλοτε, ὅτε τὰ εἶχα χαλασμένα μὲ τὸν Βεζίρη, καὶ ἐπῆγα 'ς τὰ Γιάννινα, 'ς τὸν Ἀλῆ πασσᾶ, ἐγνώρισα ἐκεῖ καλὰ τοὺς Σουλιώταις καὶ τοὺς ἄλλους *ούρούμιδες* (Ἕλληνας). Εἶναι ὅλοι τους παλληκάρια.

Ἀκούσαντες τὴν ὁμιλίαν τοῦ ἀρχηγοῦ των, ἅπαντες συνήνεσαν νὰ λάβωσι προφυλακτικὰ μέτρα, καὶ ἀνήγειραν ἐν σπουδῇ *κουλούραις* (προμαχῶνας.) Ἄλλως δὲ τεταγμένοι ἐν τῇ προφυλακῇ ἐκινδύνευον οὗτοι πλειότερον τῶν ἄλλων.

Ταῦτα ἔμαθον οἱ Ἕλληνες μετὰ τὴν παρὰ τὸ Κεφαλόβρυσον μάχην καὶ πρὸ τῆς ἐν Καλιακούδᾳ, ἀπὸ Μιρδίτας, οἵτινες συνομολογηθείσης βραχείας ἀνακωχῆς διελέγοντο ἐνίοτε φιλικῶς πρὸς τοὺς ὁμογλώσσους καὶ ὁμοθρήσκους Σουλιώτας.

Τὴν νύκτα τῆς 9 Αὐγούστου 1823, μικρὸν πρὸ τῆς ὁρισθείσης ὥρας πρὸς ἐκτέλεσιν τῆς τολμηρᾶς ἐπιθέσεως, ἡ ὑπὸ τὸν Τζαβέλαν καὶ τοὺς ἄλλους ὁπλαρχηγοὺς μοῖρα τῶν Ἑλλήνων ἦλθεν εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν. Ὅπως βεβαιωθῶσι δὲ ἂν ἡ κλεισώρεια τοῦ Κωνίσκου ἦτο κατειλημμένη ἢ μὴ ὑπὸ τῶν Τούρκων, ἔπεμψαν προσκόπους τινὰς ὑπὸ τὸν Καραστάθην Μπαρλᾶν. Ἐκεῖνοι προχωρήσαντες πρὸς τὴν κλεισώρειαν οὐδένα συνήντησαν Τοῦρκον φρουρόν· ἰδόντες δὲ ἐρχομένους πρὸς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν δύο ἄνδρας, ὁδηγοῦντας ἀπὸ τοῦ χαλινοῦ ἵππους, συνέλαβον αὐτούς.

— Ποιοὶ εἶσθε σεῖς; ἠρώτησεν ὁ Μπαρλᾶς.

— Ἐμεῖς, τὰδέρφια οἱ Τζαβαλιαῖοι.

Οἱ ἀδελφοὶ οὗτοι Δημήτριος καὶ Γεώργιος Τζαβαλιαῖοι ἦσαν Καρπενισιῶται· ἔζων μέχρις ἐσχάτων, πενέστατοι δὲ ὄντες πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, ἐπλούτησαν σκυλεύσαντες ἐν Κεφαλοβρύσῳ πλὴν τῶν ἵππων καὶ σάκκον πλήρη φλωρίων.

— Τί εἶν' αὐτά; εἶπεν ὁ Μπαρλᾶς δεικνύων τοὺς ἵππους.

— Πλιάτσικο ἀπὸ τὸ οὐρδὶ τὸ τούρκικο.

— Τί χαμπέρια;

— Τί χαμπέρια! Δὲ βλέπετε τσοῦ φωτιαῖς 'πίσου 'ς τὴ Μ'σοχώρα; Ἤρθε μιὰ μαυρίλα καὶ πλάκωσε τὴ Μ'σοχώρα!

Ἐνόουν δὲ τὴν ὑπὸ τὸν Τζελαλεδὶν μπέην ὀπισθοφυλακήν, ἥτις ἐκ Φθιώτιδος ἐλθοῦσα κατηυλίσθη ἐν Μ'σοχώρᾳ.

Οἱ πρόσκοποι συνοδευόμενοι καὶ ὑπὸ τῶν Τζαβαλιαίων ἐπανῆλθον εἰς τὸν Ἅγιον Ἀνδρέαν.

— Τὸ διάσελο, εἶπεν εἰς τοὺς καπεταναίους ὁ Μπαρλᾶς, δὲν τὸ ἔχουν πιασμένο οἱ Τοῦρκοι· μόνο ἦρθε *μιρτάτι* τοῦ πασσᾶ καὶ ἔστησε τὰ τσαντήρια του εἰς τὴ Μεσοχώρα.

Ἰδόντες ὅτι ἐκ τῆς ἀπρονοησίας τῶν Τούρκων, μὴ καταλαβόντων τὰ ἐπίκαιρα ἐκεῖνα μέρη, ἡ ὁδὸς ἦτο ἐλευθέρα, οἱ καπεταναῖοι ἐπροχώρησαν· ἀφῆκαν δὲ ἑκατὸν πεντήκοντα ἄνδρας πρὸς φρούρησιν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης ἀπὸ Καρπενισίου εἰς Μιάραν καὶ διὰ ταύτης εἰς Ἅγιον Ἀνδρέαν, ὅπως μὴ ὑπερφαλαγγίσωσιν αὐτοὺς οἱ ἐχθροί, ὁδηγούμενοι ὑπὸ Τούρκων Καρπενισιωτῶν. Ἐπίσης ὁ Ζαχαρίας Γιολδάσης κατέλαβε μετὰ διακοσίων ἀνδρῶν τὴν θέσιν *Δεσπότου λιβάδι*, δεσπόζουσαν τῆς ὁδοῦ τῆς ἀγούσης κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ Καρπενισίου εἰς Ἅγιον Ἀνδρέαν. Οἱ δὲ Σουλιῶται ὑπὸ τὸν Ζυγούρην Τσαβέλαν καὶ οἱ ὑπὸ τὸν Κώσταν Γιολδάσην ἢ Σερέτην Εὐρυτᾶνες, ἐν οἷς καὶ ὁ γραμματεὺς τοῦ Ι. Γιολδάση Ἰατρίδης καὶ οἱ πρὸ ὀλίγου χρόνου θανόντες Γ. Μπαζώνης ἐκ Προυσοῦ καὶ οἱ ἀδελφοὶ Τζαβαλιαῖοι εἰσέβαλον εἰς τὸ στρατόπεδον ἐκ τοῦ ἀνατολικοῦ μέρους πρὸς τὰ Πλατάνια, ἐν ᾧ ταυτοχρόνως σχεδὸν εἰσέβαλεν ἐκ τῆς βεμματιᾶς ὁ Μάρκος.

Ἡ συμπλοκὴ ἐγένετο αἱματηρά· πολλοὶ τῶν ἐχθρῶν ἐσφάγησαν προτοῦ νὰ συνέλθωσιν εἰς ἑαυτοὺς ἐκ τῆς ἀπροόπτου ἐπιθέσεως. Ὁ γυναικάδελφος τοῦ Ῥεμογιάνου μοὶ εἶπεν, ὅτι τὴν ἐπιοῦσαν εἶδε τὸν βραχὺν μὲν τὸ σῶμα, ἀλλὰ λεον-

τόκαρδον Μπακατσέλον Τσαβέλαν «βουτημένον ἀκόμα 'ς τὰ αἵματα». Ἀλλ' εἰ καὶ θορυβηθέντες οἱ ἐχθροὶ ἐδυνήθησαν ὅμως νὰ διατηρήσωσι τὰς θέσεις των καὶ οἱ εὐάριθμοι Ἕλληνες ἠναγκάσθησαν νὰ ὀπισθοχωρήσωσιν πρὸς τὰ σύνδενδρα ὑψώματα τοῦ Κωνίσκου, ὁπόθεν ἐξηκολούθησαν τὴν μάχην ἀκροβολιστικῶς.

Ἐν τῇ συγχύσει, ἥτις ἐπακολούθησε τὴν πρώτην προσβολήν, ἐκ τῶν ἐν τῷ σεραγίῳ τοῦ Ἀλῆ κρατουμένων δύο ὁμήρων ὁ μὲν ἐκ Λάσπης ἱερεὺς κατώρθωσε νὰ διαφύγῃ, καὶ νὰ ἑνωθῇ μετὰ τῶν μαχομένων Ἑλλήνων· ἀλλ' ὁ Ῥεμογιάννος δὲν ἐδυνήθη νὰ σωθῇ, καὶ τὴν ἐπαύριον ἀπηγχονίσθη.

Τὸ προσθληθὲν κύριον σῶμα τοῦ στρατοῦ ἐχώριζεν ἀπὸ τῆς ὑπὸ τὸν Τζελαλεδῖν ὀπισθοφυλακῆς ὁ βράχος τοῦ Ἁγίου Δημητρίου. Ἂν ὁ Τζελαλεδῖν προσήρχετο ἐπίκουρος, καταλαμβάνων μάλιστα τὰ νώτα τῶν Ἑλλήνων, οὐδεὶς αὐτῶν θὰ ἐσώζετο. Ἀλλ' ἀγνοῶν τὸν ἀριθμὸν τῶν ἐπιτιθέντων, ἀκούων δὲ καὶ τοὺς πυροβολισμοὺς τῶν ἐν Μιάρᾳ καὶ τῶν ἐν τῇ θέσει Δεσπότου λιβάδι ἀποσπασμάτων, φοβηθεὶς δὲν ἐκινήθη, ἀλλὰ συνέταξε πρὸς ἄμυναν τοὺς ὑπ' αὐτόν.

Οἱ παρὰ τὸ Κεφαλόβρυσον καὶ τὰ Πλατάνια μαχόμενοι Ἕλληνες ἔπαυσαν τὸ πῦρ, ἀκούσαντες ἐκ τοῦ μέρους ὅπου ἐξεσέβαλεν ὁ Μάρκος Βότσαρης πένθιμον σάλπισμα· ὑπέστρεψαν δὲ εἰς Ἅγιον Ἀνδρέαν, ὑπολαβόντες ὅτι ἐσημαίνετο ὑποχώρησις. Ἀλλ ὁ Σουλιώτης Φωτομάρας, ὁ ὁποῖος παχὺς ὢν καὶ σωματώδης δὲν ἠδύνατο νὰ συναγωνίζηται μετὰ τῶν ἄλλων, καὶ ἐπεσκόπει τὴν μάχην ἀπό τινος ἐξαίθρας τοῦ Κωνίσκου ὑπεράνω τοῦ Κεφαλοβρύσου ἐγύρισε καὶ εἶπε πρὸς τὸν συνοδεύοντα αὐτὸν Ἰατρίδην:

— Δυστυχία! Κάποιον τρανὸν δικόν μας ἐσκότωσαν!

Καὶ ἀληθῶς τὸ πένθιμον σάλπισμα ἐσήμαινε τὸν θάνατον τοῦ Μάρκου Βότσαρη.

Ὁ Μάρκος Βότσαρης ἐξεκίνησεν μετὰ 350 ἀνδρῶν [1]) ἐκ τοῦ Μικροῦ χωριοῦ καθ' ἣν ὥραν ὁ Τζαβέλας διέβαινε τὴν Κλεισώρειαν τοῦ Κωνίσκου. Διέταξε τοὺς Σουλιώτας νὰ προχωρῶσιν ἀθορύβως. Ὁ κρότος τῶν βημάτων αὐτῶν ἐν τῇ ῥεμματιᾷ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ ἀκουσθῇ ὑπὸ τῆς προφυλακῆς τοῦ ἐχθροῦ, ἕνεκα τοῦ πνέοντος κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην σφοδροῦ δυτικοῦ ἀνέμου. [2]) Ἦτο παγσέληνος, [3]) τὸ φῶς δ' αὐτῆς θὰ προέδιδε τοὺς Ἕλληνας καὶ ἡ ἐπίθεσίς των θὰ ἀπετύγχανεν, ἂν μὴ τυκνὰ νέφη ἐκάλυπτον τὸν οὐρανόν. [1]) Ὅτε ἐπλησίασαν πρὸς τὰς σκηνὰς τῶν Μιρδιτῶν οἱ Σουλιῶται ἡτοιμάσθησαν εἰς μάχην· περιέδεσαν τὴν κεφαλὴν μὲ μαντίλι, ἀνεκούμπωσαν τὰ μανίκια των καὶ ἐσήκωσαν τὰς ποδιάς των. Μόνον ἀπὸ ἓν τουφέκι ἔρριψαν, καὶ ἀμέσως ἔσυραν τὰ γιαταγάνια καὶ ἐπέπεσαν κατὰ τῶν Ἀλβανῶν. Μεγάλη ἐπηκολούθησε σφαγή. Ἐν τῷ σκότει τῆς νυκτὸς ἡ σύγχυσις ἦτο ἀπερίγραπτος· οἱ Μιρδῖται ἠδυνάτουν νὰ διακρίνωσι τοὺς ἐχθρούς, λαλοῦντας τὴν αὐτὴν γλῶσσαν, καὶ ἔσφαζον ἀλλήλους, ἐν ᾧ οἱ Σουλιῶται, εἰς οὓς ὁ Μάρκος εἶχεν ὁρίσῃ σύνθημα *στουρνάρι* καὶ *τσεκούρι*, ἔπλητταν ἀσφαλῶς τοὺς πολεμίους.

Ἕνεκα τοῦ τρόμου ὃν ἡ αἰφνιδία προσβολὴ ἐνέσπειρεν εἰς τὰς τάξεις τῶν Ἀλβανῶν, οὗτοι ἤρχισαν νὰ ὀπισθοχωρῶσιν ἀτάκτως. Οἱ Σουλιῶται ὁπλαρχηγοί, ἀρκούμενοι εἰς τὴν νίκην ἤθελον νὰ παύσωσι τὴν μάχην. Ἀλλ' ὁ Μάρκος, εἰ καὶ τραυματισθεὶς εἰς τὸν μηρόν, διέταξε νὰ προχωρήσωσιν. Ἐνόμιζεν ὅτι παρὰ τὰ Πλατάνια ἐσκήνου ὁ Τζελαλεδῖν μπένης καὶ ἤθελε νὰ ἐπιστέψῃ τὴν νίκην διὰ τοῦ θανάτου αὐτοῦ. Πλησίον εἰς τὰ Πλατάνια, κατὰ τὴν θέσιν *Ἀμπέλια*, ὑπῆρχε *κουλοῦρα* (προμαχών), μόλις πρὸ ὀλίγων ἐτῶν καταστραφεῖσα ὑπὸ τῶν γεωργῶν τοῦ Καρπενησίου. Ὑπὸ ταύτης καλυπτόμενοι ἀνθίσταντο ἐρρωμένως πολλοὶ Ἀλβανοί· θελήσας νὰ εἰσπηδήσῃ ὁ Μάρκος ἐντὸς τοῦ τείχους ἐπλήγη θανατηφόρως εἰς τὸ μέτωπον ὑπό τινος Μιρδίτου.

Ἕνας Λατῖνος τὸ σκυλί, τὸ χέρ' ποῦ νὰ τοῦ πέσῃ
πικρὸν τουφέκιν ἔρρηξεν 'ς τοῦ Μάρκου τὸ κεφάλι.

Ἔγυρε κάτω ὁ ἥρως νεκρός, συνήχθησαν ἐν βαθυτάτῳ ἄλγει περὶ αὐτὸν οἱ σύντροφοι, καὶ ἐπὶ τῶν νώτων λαβὼν τὸ πολύτιμον φορτίον ὁ προσφιλὴς τοῦ Μάρκου ἐξάδελφος Ἀθανάσης Τούσιας ἐκόμισεν αὐτὸ εἰς τὸ Μικρὸ Χωριό.

Παρηκολούθουν δ' ἄλλοι Σουλιῶται, νωτοφοροῦντες τοὺς βαρέως πληγωμένους. Ἡ ὑποχώρησις ἐγένετο ἐν τάξει· οἱ ἐχθροὶ δὲν ἐτόλμησαν νὰ διώξωσι τοὺς ἀνδρείους νικητάς, εἰς τοὺς ὁποίους ὁ θάνατος τοῦ μεγαλοψύχου στρατηγοῦ κατέστησε πικροτάτην τὴν νίκην.

Ἐκόμισαν οἱ Σουλιῶται εἰς τὸ Μικρὸ Χωριὸ πλούσια λάφυρα ἐκ τοῦ στρατοπέδου· δύο σημαίας, πλῆθος ἵππων καὶ ἡμιόνων, 690 τουφέκια, χιλίας περίπου πιστόλας, καὶ φορτία γιαταγανίων καὶ πολεμεφοδίων. Ἀφῆκαν δ' ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης 36 νεκρούς· οἱ πληγωθέντες ἦσαν ὀλιγώτεροι, περὶ τοὺς εἴκοσιν ἢ τριάκοντα μόλις. Μέγισται ὅμως ἦσαν αἱ ἀπώλειαι τοῦ ἐχθροῦ· οἱ πλεῖστοι τῶν ἱστορικῶν ὑπολογίζουσιν εἰς τρισχιλίους τοὺς φονευθέντας· ὁ Πρόκες Ὄστεν περιορίζει τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς δισχιλίους, δημοτικὸν δέ τι ᾆσμα εἰς χιλίους διακοσίους

Χίλιους διακόσιους ἔκοψαν χωρὶς τοὺς λαβωμένους.

Ἀλλὰ τὰς ζημίας αὐτῶν ἀντεστάθμιζεν ὁ θάνατος τοῦ γενναίου ἀνδρός, ὁ ὁποῖος τοσάκις κατεπολέμησε νικηφόρως τὰ τουρκικὰ ὅπλα καὶ ἐφονεύθη ἐν τῇ ἐπιτυχεῖ ἐκτελέσει ἡρωϊκοῦ τολμήματος, διατρανοῦντος τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν στρατηγικὴν ἅμα σύνεσιν αὐτοῦ. Ἡ Ὑψηλὴ Πύλη διέταξε νὰ πανηγυρίσωσι τὰ φρούρια διὰ κανονοβολισμῶν τὸν θάνατον αὐτοῦ, μετ' ἀγαλλιάσεως δὲ ἤκουσαν οἱ ἀπανταχοῦ Μουσουλμάνοι, ὅτι ἐφονεύθη ὁ *γαροὺρ* Μάρκος, ὁ ἀδάμαστος στρατηγὸς τῶν Ἑλλήνων.

Βαρὺ τοὐναντίον ἐκάλυψε πένθος τὴν Ἑλλάδα ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τῆς δεινῆς συμφορᾶς. Θρηνοῦσα ἡ πόλις τοῦ Μεσολογγίου ἐκήδευσε μεγαλοπρεπῶς τὸν ἐνδοξότατον τῶν προμάχων αὐτῆς, καὶ ἡ δημώδης μοῦσα διηρμήνευσεν εὐγλώττως τὴν ὀδύνην τοῦ ἔθνους.

Τὸ ἄκουσεν ἡ μαύρη γῆ, τρεῖς χρόνους δὲ χορτιάζει
τὸ ἄκουσαν καὶ τὰ βουνά, κ' ἐκεῖνα ῥαΐσταν,
τὸ ἄκουσε κι' ὁ οὐρανός τρεῖς χρόνους δὲ σταλάζει,
Ὁ Μάρκος ἐσκοτώθηκε καὶ σκότωσε καὶ χίλιους.

Ν. Γ. Πολίτης.

[1]) Τὸ δημοτικὸν ᾆσμα περὶ τοῦ θανάτου τοῦ Βότσαρη περιορίζει τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν εἰς διακοσίους.

Διακόσο διαλεχτήκανε μὲ τὰ σπαθιὰ 'ς τὸ χέρι.

[2]) Βλ. Raffenel, Histoire des événements de la Grèce. 2a éd. 1825, τ. Π. σ. 388.

[3]) Τῇ 9ῃ Αὐγούστου 1823 ἡ πανσέληνος ἀνέτειλε τῇ 8. 17 μμ. κατὰ σημείωσιν τοῦ κ. Δ. Κοκκίδου.

[1]) Raffenel αὐτ.

ΑΠΟ ΝΙΚΟΠΟΛΕΩΣ ΕΙΣ ΟΛΥΜΠΙΑΝ

Ἐπιστολαὶ πρὸς φίλον.

Η'.

Ἐκ τοῦ *Θησέως*, τῇ 26 Ἀπριλίου.

Καὶ πάλιν ἐξ ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου γράφω. Ἀπεχαιρετήσαμεν πρὸ ὀλίγου τὸ Μεσολόγγι, ἐντὸς δὲ ὡρῶν τινων θὰ εἴμεθα εἰς Ζάκυνθον, τὴν πατρίδα τοῦ Σολωμοῦ.

Ἐξέφρασα καὶ ἄλλοτε τὴν εὐχαρίστησίν μου ὅτι διῆλθα τὴν Ἀκαρνανίαν καὶ τὴν Αἰτωλίαν, καὶ τὴν λύπην μου ὅτι δὲν ἠδυνήθην νὰ ἐπισκεφθῶ λεπτομερέστερον τὰ ἀπόκεντρα καὶ τόσῳ ὀλίγον γνωστὰ μέρη ταῦτα τῆς Ἑλλάδος. Δὲν δύναταί τις νὰ ἔχῃ ἰδέαν σαφῆ περὶ οἵας δήποτε χώρας, μάλιστα χώρας ποικίλης ὡς ἡ Ἑλλάς, ἐὰν δὲν περιέλθῃ τὰ ἐνδότερά της, πολὺ δ' ἀτελῶς τὴν γνωρίζει ὁ περιορισθεὶς εἰς τὸν περίπλουν τῶν παραλίων της. Ἀλλ' ἐξ ἄλλου, κατὰ τὸ ἥμισυ μόνον γνωρίζει τὴν Ἑλλάδα ὅστις ἀρκεσθῇ εἰς τὴν θέαν τῆς θαλάσσης ἐκ τῶν παραλίων ἢ ἐκ τῶν κορυφῶν τῶν ὀρέων της. Ἀνάγκη ἐναλλὰξ νὰ τὴν διέλθῃ διὰ ξηρᾶς καὶ νὰ τὴν παραπλεύσῃ, ὅπως ἴδῃ τὴν ποικίλην ὡραιότητα τῆς φύσεώς της καὶ ἐνσώσῃ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀμφιβίου λαοῦ της. Περὶ τοῦ Ἕλληνος δύναταί τις ἀληθῶς νὰ εἴπῃ, ὅτι ἔχει τὸν ἕνα πόδα ἐπὶ τῆς ξηρᾶς καὶ τὸν ἄλλον ἐπὶ τῆς θαλάσσης. Δὲν εἴμεθα ὅλοι θαλασσινοί, ἀλλὰ τὸν ὀρεινὸν Ἕλληνα σωμπληροῖ, οὕτως εἰπεῖν, ὁ νησιώτης καὶ τ' ἀνάπαλιν, ὁ δ' ἐθνικὸς ἡμῶν χαρακτὴρ ἀπαρτίζεται ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν δύο στοιχείων. Ἀπόδειξις τούτου ἡ ἱστορία σύμπασα καὶ τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδος καὶ τῆς νεωτέρας.

Ὦ; ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τῆς χώρας καὶ τῆς εὐκολίας τῆς διὰ θαλάσσης συγκοινωνίας, τὴν διπλῆν ταύτην φάσιν τοῦ ἐθνικοῦ χαρακτῆρος οὐδαμοῦ δύνασαί τις νὰ σπουδάσῃ καλλίτερον ἢ ἐπὶ τοῦ κατεστρωμένου ἑλληνικοῦ ἀτμοπλοίου. Ἐκεῖ εὑρίσκεις συμπυκνουμένους τὸν κάτοικον τῶν ὀρέων πλησίον τοῦ Αἰγαιοπελαγίτου, τὸν μικρέμπορον, ὅστις ταξειδεύει χάριν τῶν συμφερόντων του, πλησίον τοῦ ὑπαλλήλου τοῦ μεταβαίνοντος εἰς τὴν νέαν θέσιν, ἡ ὁποία κύριος οἶδε μετὰ ὁπόσας καὶ ὁποίας ἐνεργείας ἀπεκτήθη. Θὰ ἴδῃς τὸν γεωργὸν πλησίον τοῦ ναύτου, τὸν χωροφύλακα καθήμενον φιλικῶς πλησίον τοῦ ὑποδίκου χωρικοῦ, τὸν ὁποῖον συνοδεύει εἰς τὸ κακουργοδικεῖον. Διὰ σέ, τὸν ὁμιλοῦντα τόσῳ καλῶς τὴν ἑλληνικήν, διασκεδαστικωτέρα καὶ διδακτικωτέρα ἐνασχόλησις δὲν θὰ ὑπάρχῃ ἐν Ἑλλάδι, ἢ τὸ ν' ἀναμιγνύεσαι ἐπὶ τῶν ἀτμοπλοίων μας μὲ τοὺς ἐπιβάτας τῆς τρίτης θέσεως καὶ ν' ἀκούῃς τὰς ὁμιλίας των. Ἀλλ' ὅμως ἡ φρόνησις ἀπαιτεῖ νὰ μὴ τρίβησαι ἀδιακρίτως εἰς ὅλας τὰς ἐπὶ τοῦ καταστρώματος κάπας, καθόσον μεταξὺ αὐτῶν ὑπάρχουν καὶ μὴ ἀκατοίκητοι. Ἀλλ' οἱ ἔχοντες τὴν πεῖραν τοῦ πράγματος ἐντόπιοι θὰ σοῦ ὑποδείξωσιν εὐκόλως ποῦ ὁ κίνδυνος, ὅπως διεκφύγῃς πᾶσαν ὀχληρὰν ἀνάμνησιν τῶν τοιούτων συνδιατριβῶν.

Θὰ ἔγραφα ἐπιστολὴν ἀτελεύτητον ἐὰν ἐπεχείρουν νὰ διηγηθῶ ὅσα ἐντὸς μιᾶς μόνης ὥρας ἔμαθα παρὰ τῶν ἐπὶ τοῦ *Θησέως* συνεπιβατῶν μου. Εἷς ἐξ αὐτῶν ἐπανέρχεται ἀπὸ τὸ Σικάγον, εἰς τὰ βάθη τῆς Ἀμερικῆς. Διέμενεν ἐκεῖ ἐπὶ δεκατέσσαρα ἔτη, ἀνευ ἀδείας ἐξ Ἑλλάδος, ἐπιστρέφει δὲ εἰς τὸ χωρίον του διὰ νὰ ἴδῃ ἐὰν ἡ μήτηρ του ζῇ. Ἐβράδυνε μᾶλλον, ἀληθῶς, νὰ μεριμνήσῃ περὶ τούτου, ἀλλ' ἡ γραῖα, ἥτις τοσάκις ἴσως ἔκλαυσε διὰ τὸν ἀπόντα υἱόν της, δὲν θὰ τὸν ἐπιπλήξῃ διὰ τὴν μακρὰν σιωπήν του ὅταν τὸν ἴδῃ ἐπανερχόμενον εἰς τὴν στέγην ὑπὸ τὴν ὁποίαν τὸν ἐγέννησε. Ἀναχωρήσας ὡς ναύτης, μετέρχεται, ὡς μ' ἐπληροφόρησε, τὸ ἐμπόριον τῶν ὀπωρῶν. Δὲν εἶναι δὲ ὁ μόνος εἰς Σικάγον Ἕλλην. Ἀλλὰ καὶ εἰς Καλιφορνίαν, καὶ εἰς νέαν Ὑόρκην, καὶ εἰς Αὐστραλίαν, καὶ πανταχοῦ τῆς γῆς ἀντιπροσωπεύεται ἡ τυχοδιωκτικὴ φυλή μας.

Ἐκ τῶν σημερινῶν φίλων μου ἄλλος, παντοπώλης ἐγκατεστημένος εἰς χωρίον τῆς Αἰγύπτου,— τοῦ ὁποίου δὲν ἐγνώριζα, οὔτε σύ, ὑποθέτω, γνω-

ρίζεις τὴν ὕπαρξιν καὶ τὸ ὄνομα,—ἐπανέρχεται εἰς τὴν πατρίδα διὰ νὰ νυμφευθῇ. Μετὰ τὸν γάμον θὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὸ παντοπωλεῖόν του, ἀλλ' ἀπὸ καιρὸν εἰς καιρόν, ἐὰν αἱ ὑποθέσεις τὸ ἐπιτρέπωσι, σκοπεύει νὰ ταξειδεύῃ πρὸς ἐπίσκεψιν τῆς νεαρᾶς συζύγου του, ὅτε δ' ἀποκτήσῃ τὰ ἱκανά του, θὰ παραιτήσῃ τὰ ξένα καὶ θὰ ἔλθῃ νὰ διαβιώσῃ ἐν τῷ μέσῳ τῆς οἰκογενείας, τὴν ὁποίαν εἰς τὸ μεταξὺ θ' ἀποκτήσῃ κατὰ τὰς περιοδικάς του ἐπισκέψεις εἰς τὴν πατρίδα. Κατὰ πᾶσαν πιθανότητα, θὰ ἐγκαταστήσῃ ὡς διάδοχον εἰς τὸ παντοπωλεῖον ἀδελφόν τινα νεώτερον ἢ ἀνεψιόν του. Ὅλοι σχεδὸν οἱ παντοπῶλαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τῆς Μικρᾶς Ἀσίας καὶ τῆς Αἰγύπτου εἶναι Ἕλληνες ἐκ Πελοποννήσου ἢ τῆς Ἠπείρου. Διὰ τῆς φιλεργίας καὶ τῆς οἰκονομίας των οἱ πλεῖστοι ἀποκτοῦν μικρὰν περιουσίαν, δὲν λησμονοῦν δὲ τὴν πατρίδα ποτέ. Ἀπόδειξις τούτου ὁ συνεπιβάτης μου, τοιοῦτοι δὲ εἶναι πάντες. Καὶ δὲν περιορίζεται ὁ πατριωτισμὸς εἰς τὴν ἐκλογὴν νύμφης ἐκ τοῦ χωρίου των, ἀλλ' ὁπόταν πρόκειται περὶ πατρίδος ἀνοίγουν προθύμως τὰ μικρὰ βαλάντιά των, εἰς δὲ τὰς διαθήκας των πολλάκις ἐνθυμοῦνται τὸ πανεπιστήμιον ἢ—τὸ καὶ καλλίτερον — τὸ ταπεινὸν τῆς πατρίδος των σχολεῖον.

Ἠδυνάμην νὰ ἐξακολουθήσω περιγραφὰς πρὸς ἀπόδειξιν τοῦ ὅτι εὑρίσκει τις διασκέδασιν ἐπὶ τῶν ἀτμοπλοίων, ἐὰν ἀρέσκεται εἰς συνομιλίας ποικίλας. Πρόσθεσε δὲ καὶ τὴν φιλόφρονα εὐγένειαν τῶν πλοιάρχων καὶ τῶν ὑπ' αὐτούς. Ὁ κυβερνήτης τοῦ πλοίου θεωρεῖ ἑαυτὸν ὡς οἰκοδεσπότην φιλοξενοῦντά σε, οἱ δὲ *καμαρότοι* προθυμοποιοῦνται παντὶ τρόπῳ νὰ σὲ εὐαρεστήσωσι. Ἀλλ' ἐννοεῖται ὅτι, ἐὰν ὁ ἐπιβάτης λαμβάνῃ ὕφος ὑπεροπτικόν, νομίζων ὅτι ἐπειδὴ ἐπλήρωσε τὴν θέσιν του ἀπέκτησε δικαιώματα κυριαρχικὰ ἐπὶ τοῦ πλοίου καὶ ἐπὶ τῆς προθυμίας τῶν ἐν αὐτῷ, τότε τὸ πρᾶγμα ἀλλάσσει. Τοῦτο δ' ἐφαρμόζεται ἐπὶ ξηρᾶς ὅσῳ καὶ ἐπὶ θαλάσσης. Ἔσο φιλόφρων καὶ εὐγενὴς καὶ θ' ἀντιπληρωθῇς μὲ τὸ διάφορον, ἀλλ' ἐὰν θελήσῃς νὰ ἐπιβάλῃς τὸ σέβας διὰ τῆς ὑπεροψίας, θὰ εὕρῃς ὑπεροπτικωτέρους σου τοὺς ἀνθρώπους. Ὡς πρὸς τὰ ἤθη δὲν ὑπάρχει χώρα δημοκρατικωτέρα τῆς Ἑλλάδος· ἡ ὑπεροχὴ τοῦ γένους, τῆς ἀνατροφῆς, τῆς κοινωνικῆς θέσεως ἐκτιμᾶται ἐνταῦθα, ἀλλ' ἐπὶ τῷ ὅρῳ ὅτι ὁ ἀπολαύων τὴν τοιαύτην ὑπεροχὴν δὲν προσβάλλει τὸ ἔμφυτον εἰς τὸν Ἕλληνα αἴσθημα τῆς ἀτομικῆς ἀξιοπρεπείας καὶ τῆς ἰσότητος. Ἡ ἰσότης δὲν εἶναι κενὴ λέξις ἐνταῦθα, ὁ δὲ γνήσιος Ἕλλην δὲν σὲ ἀποτείνει ποτὲ τὸν λόγον εἰς τὸν πληθυντικὸν ἀριθμόν. Τὸ *σεῖς* καὶ τὸ *ὑμεῖς* εἶναι ξενισμοὶ εἰσαχθέντες εἰς τὴν ἐξηυγενισμένην δῆθεν ὁμιλίαν τῶν πόλεων. Εἰς τὰς ἐπαρχίας ἐπικρατεῖ τὸ δημοκρατικὸν *ἐσύ*, χωρὶς ὅμως τοῦτο ν' ἀποκλείῃ οὐδαμῶς τὸ σέβας. Τὸ πολύ, προσαγορεύοντες τὴν λογικήν σου ὀντότητα θὰ εἴπωσι «*τοῦ λόγου σου*», ἢ θὰ μετριάσωσι πρὸς ἄκραν τιμήν σου τὴν ἁπλότητα τοῦ ἑνικοῦ διὰ τῆς περιφράσεως «ἡ εὐγενεία σου.»

Ταῦτα ὅμως πάντα οὐδαμῶς ἀπέσβεσαν τὰς εὐαρέστους τοῦ Μεσολογγίου ἐντυπώσεις. Παρεκτὸς τῶν ἱστορικῶν ἀναμνήσεων, μοῦ τὸ ἀποκαθιστᾷ προσφιλὲς ἤδη καὶ τῶν κατοίκων του ἡ εὐμένεια. Εἰς τὸ διάστημα τῶν τριῶν τούτων ἡμερῶν ἀπέκτησα ἐκεῖ φίλους, ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἐχωρίσθην μεθ' ὅσης λύπης ἤθελον ἀποχαιρετήσει φίλους παλαιούς. Μᾶς συνώδευσαν μέχρι τῆς ἄκρας τῆς Τουρλίδος, ἐκεῖ δὲ εἰς τὸ μικρὸν τῆς ἀποβάθρας καφενεῖον παρεκαθήσαμεν εἰς ἐξαίρετον πρόγευμα, καὶ μὲ τὰ ποτήρια πλήρη ῥητινίτου εἰς χεῖρας, ἐξεφράσαμεν ἀμοιβαίως εὐχὰς περὶ μελλούσης συναντήσεως. Ἂς τὸ ἐλπίζωμεν ἀφοῦ κατὰ τὴν παροιμίαν «μόνον τὰ βουνὰ δὲν ἐνταμόνονται.»

Τὸ ἀληθὲς τῆς παροιμίας μαρτυρεῖ ὅτι, πρὸς πολλήν μας εὐχαρίστησιν, εὕρομεν ἐπὶ τοῦ *Θησέως* τὰς χαριεστάτας Ζακυνθίας μετὰ τῶν ὁποίων ἐπὶ τῆς *Πάρου* συνεταξειδεύσαμεν ἀπὸ Λευκάδα μέχρι τῶν μυχῶν τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου. Αἱ κυρίαι αὗται ἐπιστρέφουν εἰς τὴν πατρίδα των, ὥστε ὑπὸ τὴν προστασίαν των θὰ τὴν ἐπισκεφθῶμεν καὶ εἴμεθα οὕτω ἐκ τῶν προτέρων βέβαιοι ὅτι δὲν θὰ θεωρηθῶμεν κ' ἐκεῖ ὡς ξένοι. Ἰδοὺ τὸ εὐχάριστον τοῦ νὰ περιπλανᾶταί τις ἐντὸς τῆς πατρίδος του. Ἀλλὰ καὶ σύ, ὅταν ἔλθῃς, θὰ λησμονήσῃς ὅτι ἐπισκέπτεσαι ξένην χώραν. Σοῦ τὸ ἐγγυῶμαι.

Τὸ Μεσολόγγι δὲν φαίνεται πλέον ἐκ τοῦ καταστρώματος. Πρὸς τ' ἀριστερά, ἐν μέσῳ τῆς κυανῆς θαλάσσης, προβάλλει τὸ ἀκρωτήριον Παπᾶς, πέραν δ' αὐτοῦ διαγράφονται ἀλλεπάλληλοι εἰς τὸν διαυγῆ ὁρίζοντα αἱ μεγαλοπρεπεῖς γραμμαὶ τῶν ὀρέων τῆς Πελοποννήσου, ἐνῷ ἀπέναντι ἡμῶν ὑψοῦται τὸ μέγα ὄρος τῆς Κεφαλληνίας ὁ Αἶνος, μακρότερον δὲ πρὸς μεσημβρίαν ἡ κορυφὴ τοῦ ὄρους Σκοποῦ τῆς Ζακύνθου.

Ὅλα ταῦτα καλὰ καὶ ὡραῖα, αἰσθάνομαι ὅμως ὅτι ἔχουν ἀνάγκην ἀναπαύσεως οἱ ὀφθαλμοί μου. Εἶμαι ἐπὶ ποδὸς ἀπὸ τῆς τετάρτης πρωϊνῆς ὥρας σήμερον. Προτοῦ ἀναχωρήσωμεν ἐκ Μεσολογγίου ἐπεσκέφθημεν τὰ ἐρείπια τῆς Νέας Πλευρῶνος. Τὸ ἀρχαῖον τοῦτο Αἰτωλικὸν φρούριον κεῖται ἐπὶ λόφου ἀποκρήμνου πρὸς δυσμὰς τοῦ Μεσολογγίου, εἰς ἡμισείας περίπου ὥρας ἀπόστασιν, δι' ἁμάξης, — ἕως εἰς τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου. Ἡ ἀνάβασις μέχρι τῶν ἐρειπίων δὲν εἶναι ἐπίσης εὔκολος, μ' ὅλην δὲ τὴν δρόσον τῆς πρωΐας σὲ βεβαιῶ ὅτι ἵδρωσα ἕως οὗ φθάσω εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ πετρώδους ὑψώματος. Προμηθεύσου στερεὰ ὑποδήματα καὶ καλὴν ῥάβδον ὅταν ἐπιχειρήσῃς τὴν

ἐκδρομὴν ταύτην. Ἡ ῥάβδος δὲν θὰ εἶναι ἄχρηστος καὶ μόνον προφύλαξις κατὰ τῶν σκύλων, καθ' ἣν περίπτωσιν βραδύνουν οἱ ἰδιοκτῆται τῶν κήπων, παρὰ τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου, νὰ περιστείλωσι τὸν ζῆλόν των. Ἀλλ' ὅπως δήποτε, μὴ λείψῃς νὰ ἐπισκεφθῆς τὴν Νέαν Πλευρῶνα ὅταν εὑρεθῆς εἰς Μεσολόγγι.

Πῶς ἐξειργάζοντο τὰ πάντα καλῶς οἱ ἀρχαῖοι ἐκεῖνοι Ἕλληνες! Πᾶν τὸ ἐξερχόμενον τῶν χειρῶν των εἶχε τὸν τύπον τοῦ ὡραίου. Καὶ οἱ λιθοκόποι των αὐτοὶ ἦσαν καλλιτέχναι. Ὁποία διαφορὰ μεταξὺ τῶν ἔργων των καὶ τῶν Ρωμαϊκῶν κτισμάτων! Σοῦ περιέγραψα τὰ ἐρείπια τῆς Νικοπόλεως· ἡ πόλις τὴν ὁποίαν ὁ Αὔγουστος ἐθεμελίωσε παρὰ τὴν εἴσοδον τοῦ Ἀμβρακικοῦ κόλπου ἦτο μεγαλειτέρα, πλουσιωτέρα καὶ ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀξιολογωτέρα τοῦ φρουρίου τούτου, τὸ ὁποῖον ἀνήγειρεν ἐπὶ κρημνώδους ὑψώματος φυλὴ ἐκ τῶν ἥκιστα διαπρεπῶν τῆς Ἑλλάδος. Καὶ ὅμως δὲν συγκρίνονται τὰ ἐκ λίθων καὶ πλίνθων τείχη τῆς Νικοπόλεως καὶ τὰ ἐντὸς τοῦ περιβόλου της σωζόμενα λείψανα οἰκοδομῶν, πρὸς τὸ στερεὸν καὶ ὡραῖον τεῖχος τὸ ὁποῖον, δύο περίπου μέτρων τὸ πάχος, περιβάλλει εἰσέτι ὁλόκληρον τὸν χῶρον τῆς Νέας Πλευρῶνος. Ἀπορεῖ τις πῶς κατώρθωσαν ν' ἀναβιβάσωσιν ἐκεῖ τοὺς μεγάλους ὀγκολίθους, οἵτινες, καλῶς ἐξεσμένοι καὶ συνηρμολογημένοι, ἀποτελοῦν ζώνας πλάτους ἀνίσου, μεθοδικῶς καὶ ἐναρμονίως ὑπερκειμένας ἀλλήλων.

Δὲν περιῆλθον ὁλόκληρον τὸν χῶρον τοῦ φρουρίου. Κατὰ τὸν Baedeker, ἀπαιτεῖται πρὸς τοῦτο τριῶν τετάρτων τῆς ὥρας περίπατος. Βλέπεις εἰσέτι τὰ ἀνοίγματα τῶν πυλῶν καὶ τὰς λιθίνας ἑκατέρωθεν παραστάδας, ἀπὸ ἀπόστασιν δὲ εἰς ἀπόστασιν φαίνονται τὰ λείψανα τῶν ἐπιστεφόντων τὰ τείχη τετραγώνων πύργων, ἐχόντων πέντε μέτρων πλάτος ἐπὶ μήκους ἓξ μέτρων. Αἱ κλίμακες διὰ τῶν ὁποίων ἀνήρχοντο ἔσωθεν εἰς τοὺς πύργους σώζονται ἀκέραιαι ἔτι πολλαχοῦ, δύναται δέ τις νὰ περιέλθῃ ὁλόκληρον σχεδὸν τὸν περίβολον βαδίζων ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ τείχους, ἐὰν δὲν ὑπόκειται εἰς ζάλην. Τὰ πάντα ἐκεῖ προξενοῦν διπλῆν ἐντύπωσιν ὡραιότητος καὶ στερεότητος συγχρόνως, ἐννοεῖς δὲ χωρὶς νὰ τὸ πολυσκεφθῇς, ὅτι τὸ ἕν εἶναι συνέπεια τοῦ ἄλλου, ὅτι τὸ ὡραῖον συνεπάγεται τὸ στερεόν.

Παρὰ τὸ τεῖχος, πρὸς τὴν πλευρὰν τοῦ φρουρίου ὁπόθεν φαίνεται ἡ θάλασσα, ὑπάρχει ἀμφιθέατρον, οὗτινες αἱ βαθμίδες διατηροῦνται κάλλιστα. Ἐχρησίμευεν ἄρά γε εἰς δραματικὰς παραστάσεις ἢ εἰς τὰς συνελεύσεις τοῦ δήμου; Ὑψηλότερα ὑπάρχει μεγάλη δεξαμενὴ λαξευθεῖσα ἐντὸς τοῦ βράχου καὶ χωριζομένη εἰς πέντε διαμερίσματα, ἔχουσα δὲ βάθος τεσσάρων ἕως πέντε μέτρων, μῆκος τριάκοντα περίπου καὶ πλάτος εἴκοσιν ἕως εἰκοσιπέντε μέτρων. Δὲν ἐγγυῶμαι τὴν ἀκρίβειαν τῶν καταμετρήσεων τούτων, τὰς ἀναφέρω δὲ ἁπλῶς εἰς ἔνδειξιν τῆς σημασίας τοῦ ἀρχαίου τούτου φρουρίου. Ἄλλαι δεξαμεναὶ εἰς διάφορα τοῦ περιβόλου μέρη κείμεναι, διατηροῦσαι δ' εἰσέτι ἴχνη τοῦ χρίσματος διὰ τοῦ ὁποίου ἦσαν ἔσωθεν ἠλειμμέναι, φαίνονται ὅτι ἐχρησιμευον πρὸς φύλαξιν οἴνου καὶ ἐλαίου. Ἀλλαχοῦ διακρίνονται τὰ ἴχνη ναῶν καὶ ἀγορῶν, τὸ δὲ ἀξιοπεριεργότερον, καὶ τὰ θεμέλια ἰδιωτικῶν κατοικιῶν. Διὰ τῆς φαντασίας δύναταί τις ν' ἀναπλάσῃ ζῶσαν τὴν εἰκόνα τοῦ ὀχυρώματος, μὲ ὅλα τὰ κτίριά του ὅρθια, μὲ τὰ οἰκήματα κατῳκημένα, καὶ τὰ τείχη φρουρούμενα ἀπὸ θωρακοφόρους Αἰτωλούς. Ἡ δυσκολία τοῦ νὰ μετακινηθῶσιν ἐκ τοῦ ὕψους ἐκείνου οἱ ὀγκώδεις λίθοι ἐξηγεῖ πῶς διαμένουσιν εἰσέτι τόσῳ ἀκέραια τὰ λείψανα τῆς Νέας Πλευρῶνος. Ἀλλὰ ἀρκοῦν τὰ ἀρχαιολογικά, διὰ τὰ ὁποῖα δὲν εἶμαι ὁ ἁρμόδιος. Ἐὰν θέλῃς πλειοτέρας περὶ Πλευρῶνος πληροφορίας, ἴδε τὴν πραγματείαν τοῦ Bazin, τὴν ὁποίαν ἀτυχῶς δὲν ἠδυνήθην νὰ προμηθευθῶ εἰς Μεσολόγγι. (¹)

Τὰ ἐρείπια τῆς Νέας Πλευρῶνος εἶναι τὴν σήμερον γνωστὰ ἐνταῦθα ὑπὸ τὸ ὄνομα: Κάστρον τῆς Κυρᾶ Εἰρήνης. Τίς ἡ Εἰρήνη αὕτη; Οὐδὲν περὶ τούτου ἠδυνήθην νὰ ἐξακριβώσω εἰς Μεσολόγγι, μολονότι ὑπάρχουν ἐκεῖ τινὲς μετὰ πολλοῦ ζήλου ἐνασχολούμενοι περὶ τὴν ἱστορίαν καὶ τὴν τοπογραφίαν τῆς πόλεως καὶ τῶν περιχώρων. Οὐδεὶς τῶν πραγματευθέντων περὶ Πλευρῶνος ἔλυσε, καθόσον γνωρίζω, τὸ μυστήριον τοῦτο.

Καθὼς ἡ Πλευρὼν μετωνομάσθη Κάστρον τῆς Κυρᾶ Εἰρήνης, οὕτω καὶ τὰ ἐρείπια τῶν Οἰνιάδων μετωνομάσθησαν Τρικαρδόκαστρον. Καὶ ἡ ὀνομασία δὲ αὕτη εἶναι ἐξ ἴσου μυστηριώδης καὶ ἀνεξήγητος· ἀλλ' ἐὰν ἡ ἱστορία σιωπᾷ ὡς πρὸς τὴν πηγὴν ἀμφοτέρων τῶν ὀνομάτων, ἡ φαντασία ὅμως τοῦ λαοῦ ἔπλασεν ἐπ' αὐτῶν μῦθον, καὶ ἐσχηματίσθη οὕτω ποιητικωτάτη παράδοσις περὶ τῶν ἐρωτικῶν σχέσεων τῆς Εἰρήνης καὶ τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλέως Τρικάρδου. Τὴν παράδοσιν ταύτην ἀπεκρυστάλλωσεν εἰς τὸ ἑξῆς χαριέστατον ποίημα ὁ φίλος μου κ. Δροσίνης, τέκνον καὶ αὐτὸς τοῦ Μεσολογγίου.

Ὁ βασιλιᾶς Ἀτήλιαγος.

Ἐ̓σ τοῦ βασιλιᾶ τοῦ Τρίκαρδου τὸ μοναχὸ παιδὶ
ἡ μοῖραις ποῦ τὸ μοίρωσαν κατάρα εἴχανε κάνει
Πᾶς ἅμα ὁ ἥλιος θὰ τὸ ἴδῃ
εὐθὺς θενὰ πεθάνῃ.

—

Κι' ὁ βασιλιᾶς πατέρας 'του, μ' ἐλπίδα νὰ σωθῇ
ἀπὸ τοῦ ἥλιου τὸ κακὸ καὶ φλογισμένο 'μάτι
τοὔχτισ' ἐπίτηδες βαθὺ
μέσα 'ς τὴ γῆ παλάτι.

—

(¹) Ἡ ἀξιόλογος αὕτη πραγματεία περιλαμβάνεται ἐν τῷ πρώτῳ τόμῳ τῆς συλλογῆς: Archives des missions scientifiques et littéraires (II série, 1864).

Χρόνια περάσαν—πέθανε ὁ γέροντας γονιός. .
Καὶ μὲ τὴν ὥρα τὴν καλὴ θὰ βασιλέψῃ τώρα
'Ανήλιαγος ὁ 'μορφονιὸς
'ς τοῦ Τρίκαρδου τὴ χώρα.

—

Καὶ βασιλιᾶς ὁ 'Ανήλιαγος τῆς 'μέρας του περνᾷ
μέσ' 'ς τὰ βαθειὰ παλάτια του—καὶ μοναχὰ τὸ βράδυ
βουνὰ καὶ κάμπους τριγυρνᾷ
'ς τῆς νύχτας τὸ σκοτάδι.

—

Κ' ἡ κυρὰ 'Ρήνη ἡ ὄμμορφη τὸν εἶδε μιὰ βραδιὰ
'ς τὸ κάστρο ἔμπρὸς νὰ κυνηγᾷ μ' ὁλόφωτο φεγγάρι
κ' ἔννοιωσ' ἀγάπη 'ς τὴν καρδιὰ
γιὰ τέτοια παλληκάρι.

—

Ὁ βασιλιᾶς 'Ανήλιαγος, 'σὰν κάθε βασιλιᾶ,
τώρα κι' αὐτὸς ὁλονυχτὶς 'ς τὴ χώρα δὲν γυρίζει...
Ω' ἀγαπημένη ἀγκαλιὰ
γυρμένος ξενυχτίζει.

—

Μὰ 'ς τὴ χαρὰ του δὲν ξεχνᾷ τῆς μοίρας τὸ γραφτὸ·
Καὶ πρὶν νὰ φέξῃ 'ς τὸ δυνό, καὶ πρὶν νὰ σβύσῃ τἄστρο,
ἀφίνει ταῖρι ζηλευτὸ
καὶ φεύγει ἀπὸ τὸ κάστρο.

—

Τοῦ κάκου τὸν 'ρωτᾷ ἡ κυρά: πῶς ἔτσι πρωΐνὰ
τὴν παρατάει μοναχή;—Ἐκεῖνος δὲν τῆς κρίνει,
καὶ μαύρη ζήλεια τυραννᾷ
τὴ δόλια κυρὰ 'Ρήνη.

—

Τόσο, ποῦ τί σαρίζεται ἡ πονηρὴ κυρά;
ὅλους μὲ μιᾶς τοὺς πετεινοὺς τοῦ κάστρου τοὺς σκοτώνει
γιὰ νὰ μὴ νοιώσῃ μιὰ φορὰ
ὁ νιὸς πῶς 'ξημερώνει.

—

Ὁ βασιλιᾶς 'Ανήλιαγος γελιέται τὴν αὐγή...
Καὶ πρὶν νὰρθῇ 'ς τὸν Τρίκαρδο, κοντὰ 'ς τὴν Πελιομάνη,
κιτάρα!—ὁ ἥλιος εἶχε 'βγῆ
καὶ ὁ νιὸς εἶχε πεθάνη!

—

Ἂς ἀναβῶ ἐντούτοις εἰς τὸ κατάστρωμα πρὸς ἐξακολούθησιν τῶν μετὰ τῶν συνεπιβατῶν συνομιλιῶν μου, καὶ διὰ νὰ ἴδω τὰς κορυφὰς φωτιζομένας ἀπὸ τὸν δύοντα ἥλιον, τὸν ἥλιον ὅστις ἀσπλάγχνως ἐθανάτωσε τὸν υἱὸν τοῦ βασιλέως τοῦ Τρικάρδου.

Ἀποτελειόνω τὴν ἐπιστολήν μου εἰς Ζάκυνθον.

[Ἕπεται συνέχεια]

Δ. ΒΙΚΕΛΑΣ

ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΗΛΙΟΝΗΣ

Διήγημα.

Συνέχεια· ἴδε προηγούμενον φύλλον.

—

ΙΔ'

Μετὰ πεντάωρον ὁδοιπορίαν, ὅτε οἱ ἐκστρατεύσαντες ἐξ Ἄρτης ζηλωταὶ Τοῦρκοι εἶχον φθάσει εἰς ὕψωμά τι, ὁ Μουχτὰρ Κλεισούρας, ἐκ συμφώνου μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν προκρίτων ἀγάθων, εἶχεν ἀποφασίσει νὰ πέμψῃ ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Χρῆστον Μηλιόνην.

Τότε ὁ κῆρυξ ἀνέβη ἐπὶ σκοπιάν τινα, καὶ ἔκραξεν ὅτι ὅστις θέλει, νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν ἀρχηγόν, δι' ἐμπιστευτικὴν ἀποστολήν. Ἐν τούτοις οὐδεὶς ἦτο πρόθυμος νὰ παρουσιασθῇ.

Λεληθότως εἶχε ψιθυρισθῆ εἰς τὰς τάξεις τῶν στρατευόντων, ὅτι ὁ ἀρχηγὸς σκοπὸν εἶχε νὰ πέμψῃ διαγγελέα πρὸς τὸν κλέφτην τῶν βουνῶν, προσκαλῶν αὐτὸν νὰ παραδοθῇ. Καὶ ἐπειδὴ οἱ ἄνθρωποι ἐκεῖνοι ἦσαν καθ' ὑπερβολὴν δύσπιστοι, οὐδεὶς αὐτῶν ἑτόλμα νὰ προσέλθῃ ἐθελοντὴς διὰ τὴν ἀποστολὴν ταύτην.

Ὁ Μουχτὰρ Κλεισούρας ἦτο ἕτοιμος νὰ βλασφημήσῃ, καὶ ἤδη ἐσχηματίζε καθ' ἑαυτὸν τὰς λέξεις, ἃς ἔμελλε νὰ ἐκστομίσῃ ἐνώπιον τῶν ἐπιτελῶν του, ἂν δὲν ἐκωλύετο. Ὁ ἀνὴρ οὗτος εἶχε συναναστραφῆ πολὺ μὲ τοὺς Ἕλληνας ὑπλαρχηγούς, καὶ διὰ τοῦτο εἶχεν ἐλευθέραν τὴν γλῶσσαν.

— Χίλιοι διαβόλοι νὰ σᾶς σηκώσουν! τὰ τσακάλια νὰ τραβοῦν τὰ κορμιά σας καὶ οἱ χοῖροι νὰ φάγουν τὰ πρόσωπά σας!

Ἡ ἐπίκλησις τοῦ ὀνόματος τούτου παρ' ὀλίγον ἔμελλε νὰ ἐπενέγκῃ τὸ ποθούμενον ἀποτέλεσμα παρὰ τοῖς μουσουλμάνοις, οἵτινες ἐθεώρουν βλασφημίαν καὶ αὐτὴν τὴν μνείαν τοῦ εἴδους τούτου τῶν ζῴων. Ἀλλ' ὅμως πρὶν τελειώσῃ ὁ ἀρχηγὸς τὰς βλασφημίας του, νέος τις Τοῦρκος ἐνεφανίσθη ἐνώπιον αὐτοῦ. Οὗτος ἦτο ὁ ἄγνωστος ἐκεῖνος, ὃν οἱ γείτονές του οὐδέποτε εἶχον ἰδεῖ καὶ ὅστις εἶχεν εἴπει αὐτοῖς ὅτι ἦλθε τελευταῖον ἐκ τῆς Ἀνατολῆς, ὡς ἐνθυμοῦνται οἱ ἀναγνῶσται. Οὗτος προσελθὼν εἰς τὸν ἀρχηγὸν ἔκαμε βαθύτατον *τεμενᾶν*, καὶ ἑστάθη μετὰ μεγίστου σεβασμοῦ περιμένων τὰς διαταγάς του.

— Ποῖος εἶσαι σύ, Κουζούμ; τὸν ἠρώτησεν ὁ Μουχτὰρ Κλεισούρας.

— Πιστὸς μουσουλμάνος, ἀπήντησε μετὰ συστολῆς ὁ ἄγνωστος.

— Καὶ τί ζητεῖς;

— Περιμένω νὰ μὲ διατάξῃ ὁ ἐφέντης ὅ,τι θέλει.

— Εἰμπορεῖς νὰ φέρῃς τὴν γραφὴν αὐτὴν εἰς τὸν Χρῆστον Μηλιόνην;

— Εἰμπορῶ, ἀπήντησεν ἀδιστάκτως ὁ νεαρὸς Τοῦρκος.

— Εἰξεύρεις τοὺς δρόμους;

— Εἰξεύρω, ἀπήντησεν οὐχὶ μετ' ἴσης σταθερότητος.

— Εἰξεύρεις τὸ λημέρι τοῦ Χρήστου Μηλιόνη;

— Θὰ τὸ εὕρω

— Πρέπει νὰ γείνῃς *τεκτήλ*, διότι ἄλλως οἱ χωρικοὶ θὰ σὲ προδώσουν.

— Θὰ γείνω *τεκτήλ*.

— Ἔχει καλῶς.

Ἐν τῷ μεταξὺ εἷς τῶν ἐπιτελῶν εἶχε κύψει εἰς τὸ οὖς τοῦ Μουχτὰρ καὶ τῷ ὡμίλει κρυφίως.

Ὁ νέος ἐκεῖνος εἶχε προσηλώσει τὸ βλέμμα εἰς τοὺς δύο συνομιλοῦντας, καὶ ἐφαίνετο ἐπιθυμῶν νὰ μαντεύσῃ ἐκ τῆς ἐκφράσεως τοῦ βλέμματός των τί ἔλεγον πρὸς ἀλλήλους.

— Τὸ ξεύρεις καλά; ἔλεγον ὁ Κλεισούρας.

— Τὸ πιστεύω, ἀπήντα ὁ ἕτερος Τοῦρκος.

— Ἀπὸ ποῦ;

— Πρέπει νὰ στείλωμεν ἄνθρωπον πιστόν.

— Καὶ ποῖος σοὶ λέγει ὅτι αὐτὸς ὁ νέος δὲν εἶναι πιστός;

— Αὐτὸς πρώτην φορὰν παρουσιάζεται, κανεὶς δὲν τὸν γνωρίζει.

— Ἀλήθεια;

— Βέβαια. Ἐρώτησε τὸ *ἀσκέρι* ἂν τὸν ἔχουν ἰδεῖ ποτέ.

Ὁ Μουχτὰρ Κλεισούρας ἐκάλεσε πέντε ἢ ἓξ ἐκ τῶν ἐθελοντῶν, καὶ τοὺς ἠρώτησεν, ἂν ἐγνώριζον τὸν νέον Τοῦρκον. Πάντες ἀπήντησαν ὁμοφώνως ὅτι πρώτην φορὰν τὸν ἔβλεπον.

Ὁ Μουχτὰρ Κλεισούρας εὐρέθη εἰς μεγάλην ἀμηχανίαν. Ἔνθεν μὲν οἱ ἄνδρες τοῦ στρατοῦ ἀπεφαίνοντο ὅτι δὲν ἦτο ἀξιόπιστον πρόσωπον ὁ νεαρὸς ἐκεῖνος Τοῦρκος, ἔνθεν δὲ οὐδεὶς τῶν ἄλλων προσήρχετο πρόθυμος ὅπως κομίσῃ τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν Χρῆστον Μηλιόνην.

Τέλος ὁ Κλεισούρας διενοήθη, ὅτι ἀφοῦ αὐτὸς ἦτο ὁ ἀρχηγός, ἠδύνατο καὶ ὤφειλε νὰ πέμψῃ κατ' ἐκλογὴν ἕνα ἐκ τῶν στρατιωτῶν του κομιστὴν τῆς ἐπιστολῆς πρὸς τὸν Χρῆστον Μηλιόνην. Καὶ μήπως πρότερον δὲν ἦτο εὔκολον νὰ τὸ φαντασθῇ; Ἀλλ' εἰς στρατὸν ἀτάκτων καὶ ἐθελοντῶν δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ πειθαρχῶσι.

Καθ' ἣν στιγμὴν εἶχε συλλάβει ὁ ἀρχηγὸς τὴν γενναίαν ταύτην ἀπόφασιν, ἐνεφανίσθη τελευταῖον ἐνώπιον αὐτοῦ εἷς τῶν Τούρκων, καὶ τῷ ἔκαμε *τεμενᾶν*.

— Τί θέλεις ἐσύ; τὸν ἠρώτησεν ὁ Μουχτάρης.

— Ἐγὼ δίδω ἐγγύησιν, ἐφέντη, ἀπήντησεν ὁ Τοῦρκος ἐκεῖνος.

— Τί ἐγγύησιν;

— Ἐγὼ τὸν γνωρίζω.

— Καὶ διατί δὲν θέλεις νὰ ὑπάγῃς ἐσὺ ὁ ἴδιος;

— Θέλω νὰ ὑπάγω μαζύ του.

— *Ὀλσοὺν*, ἀπήντησεν ὁ Κλεισούρας.

Καὶ ἀποβλέψας πρὸς τοὺς περὶ ἑαυτὸν ἀγάδες, ἐζήτει τὴν ἐπιδοκιμασίαν αὐτῶν.

Μετ' ἀσημάντους τινὰς ἐξετάσεις ἀπεφασίσθη νὰ περμφθῶσιν οἱ δύο Τοῦρκοι ὡς γραμματοφόροι πρὸς τὸν ἀποστάτην κλέφτην. Ὁ πρῶτος παρουσιασθείς, ὁ ἄγνωστος, εἶχε στρέψει τὸ βλέμμα πρὸς τὸν αὐτόκλητον σύντροφόν του, καὶ τὸ βλέμμα τοῦτο ἐξέφραζε μᾶλλον ἀπορίαν ἢ εὐγνωμοσύνην.

ΙΕ'.

Ἀλλόκοτος ἦτο ἡ διήγησις, ἣν ἤκουσε παρὰ τοῦ αὐτοκλήτου συνοιδοιπόρου του ὁ ζηλωτὴς νεαρὸς Τοῦρκος, ὅστις προσῆλθεν ἐθελοντὴς εἰς ἐξ ἑκατόν, κομιστὴς τῆς πρὸς τὸν Μηλιόνην ἐπιστολῆς, τῆς προσκαλούσης αὐτὸν εἰς ὑποταγήν. Ὁ πρόθυμος καὶ ὑποχρεωτικὸς οὗτος ἄνθρωπος ἦτο χριστιανός, ὡς αὐτὸς ὡμολόγησεν. Ἀλλὰ πρὶν ἢ ὁμολογήσῃ τοῦτο, ἐφρόντισε νὰ προκαταλάβῃ τὸν νέον σύντροφόν του δι' ἐκπληκτικῆς ἀνακοινώσεως, ὅτι καίπερ χριστιανὸς ἐμίσει ὅμως ἐγκαρδίως τοὺς ὁμοθρήσκους του.

Πόθεν ὡρμήθη εἰς τὸ ἀδιάλλακτον τοῦτο μῖσος; Τῇ ἀληθείᾳ εἶχε σπουδαίους λόγους ὅπως προέλθῃ εἰς τὸ ἄστοργον τοῦτο αἴσθημα ἐναντίον τῶν ὁμοπίστων αὐτοῦ. Ἂς φαντασθῇ τις εἰρηνικὸν ἀγρότην, κατοικοῦντα μακρὰν τῶν πόλεων, εἰς τὰς ὑπωρείας τῶν ὑψηλῶν κορυφῶν τοῦ Πίνδου. Ὁ εἰρηνικὸς οὗτος ἀγρότης ἦτο ὁ πατήρ του. Ὁ Καμπόσος (οὕτως ὠνομάζετο ὁ ἀφηγητής) ἦτο βρέφος καθ' ὃν χρόνον εἶχον συμβῆ ταῦτα. Μόλις εἶχε γεννηθῆ καὶ εἶχε λάβει πεῖραν τοῦ μίσους καὶ τῆς καταφορᾶς τῶν χριστιανῶν. Ἡ ἀνάμνησις ἐκείνη εἶχε μείνει ὡς μέλας οἰωνὸς εἰς τὴν συνείδησίν του, ὡς σταγὼν πικρίας καὶ χολῆς εἰς τὴν καρδίαν του. Μίαν νύκτα καθ' ἣν μόλις εἶχε δύσει ὁ Ἕσπερος καὶ αἱ Πλειάδες ἀρτίως εἶχον ἀνατείλει εἰς τὸ *στερέωμα*, οἱ χωρικοὶ τῶν περιχώρων, ἐκ συστάσεως ὡς φαίνεται εἶχον συμφορήσει στοιβὰς καὶ ἄχυρα καὶ θημωνίας, καὶ ἐπεσώρευσαν αὐτὰς παρὰ τὴν καλύβην τοῦ πατρός του. Ἦτο Ἰούλιος μήν, καὶ ἡ πυρκαϊὰ δὲν ἐβράδυνε νὰ ἐκραγῇ εὐθὺς ὡς ἔβαλον πῦρ εἰς τὸν σωρὸν τῶν ξηρῶν ἐκείνων ἐνυσμάτων. Ἡ φλὸξ ἐξήφθη μετ' ἀπιστεύτου ταχύτητος, καὶ ἔμελλε νὰ καταστήσῃ ὀπτοὺς τοὺς τρεῖς κατοίκους τῆς καλύβης, ἂν τὸ βρέφος, ὅπερ ἐκλαυθμήριζε πανυχί, δὲν ἀφύπνιζε διὰ τῶν γογγυσμῶν του τὴν θηλάζουσαν μητέρα, ἥτις προτοῦ νὰ τείνῃ τὸν μαστόν της πρὸς τὸ βρέφος, ἠσθάνθη καπνὸν ἀποπνίγοντα αὐτὴν καὶ ἤκουσε τὸν βρόμον τοῦ πυρὸς μαινομένου περὶ τὴν καλύβην. Ἡ κραυγὴ τῆς ἐντρόμου γυναικὸς ἀφύπνισε τὸν σύζυγον, ὅστις ἔμελλε νὰ κοιμηθῇ τὸν αἰώνιον ὕπνον τὴν νύκτα ἐκείνην, διότι οἱ μανιώδεις χωρικοὶ συνεχώρησαν μὲν εἰς τὴν μητέρα καὶ τὸ τεκνίον ἵνα διέλθωσιν, ἀλλὰ δὲν ἐπέτρεψαν καὶ εἰς τὸν πατέρα τοῦ Καμπόσου νὰ σωθῇ ἐκ τῆς καταστροφῆς. Διὰ τριῶν κτύπων πελέκεως ὁ τολμηρότατος αὐτῶν τὸν ἀπετελείωσε καὶ ἔρριψεν αὐτὸν αἱμοσταγῆ ἐπὶ τῆς φλεγούσης στοιβῆς, ἥτις κατέφαγε τὸ ἀσπαΐρον σῶμά του ἐνδικῷ τῷ τρόπῳ.

Ἐντεῦθεν ὁ διασωθεὶς ἐκ τῆς καταστροφῆς ἐκείνης Καμπόσος εἶχεν ὁρμηθῆ νὰ ὁμόσῃ ἄσπονδον μῖσος κατὰ πάντων ἐν γένει τῶν χριστιανῶν. Ὁ Καμπόσος ἦτο μόλις τριετὴς τότε, ἀλλ' ἐμνημόνευεν ἀρκούντως τὴν φρικώδη ἐκείνην καταστροφήν. Προσέτι δὲ ἡ μήτηρ του εἶχε συμπληρώσει πρὸς αὐτόν, ἅμα ἡλικιωθέντα, τὰ κενὰ τῆς

φοβερᾶς ἀναμνήσεως. Τὸ πάθος τοῦτο ἦτο κοχλάζον, δεινὸν καὶ ὑπέρμετρον ἐν τῇ ψυχῇ του. Κατ' ἀρχὰς εἶχε σκοπὸν νὰ ἐξομόσῃ τὴν χριστιανικὴν πίστιν, καὶ νὰ γείνῃ μουσουλμάνος (ὁ Καμπόσος ὡμολόγησε τοῦτο εἰλικρινῶς πρὸς τὸν συνοδοιπόρον του), ἀλλ' ὅμως ὡριμώτερον σκεφθεὶς δὲν ἀπεφάσισε νὰ πράξῃ τοῦτο διὰ τὸν ἑξῆς λόγον· ἐὰν εἶχεν ἐξομόσει, οἱ χριστιανοὶ δὲν θὰ τὸν ἐνεπιστεύοντο, καὶ ἑπομένως, δὲν θὰ ἠδύνατο νὰ βλάπτῃ αὐτοὺς καιρίως.

Διὰ τὸν λόγον τοῦτον ἔμεινεν ὁ Καμπόσος πιστὸς εἰς τὴν θρησκείαν τῶν πατέρων του. Ἄλλως δὲ καὶ ἐκεῖνοι, οὓς κυρίως ἐμίσει, δὲν διεκρίνοντο ἐπὶ ἄκρᾳ εὐλαβείᾳ. Οἱ μέγιστοι ἐχθροί του δὲν ἦσαν οἱ ἀγρόται. Ὁ Καμπόσος δὲν ἦτο τόσον ταπεινὸς τὸ φρόνημα, ὥστε νὰ ζητῇ νὰ βλάψῃ τοὺς πτωχοὺς ἐκείνους ἀνθρώπους. Ὁ Καμπόσος ἦτο φιλόδοξος καὶ ἡ ἔχθρα του δὲν εἶχε τόσον στενὰ ὅρια. Ἐκεῖνοι, οὓς ἐμίσει κατ' ἐξοχήν, ἦσαν οἱ κλέφται, οἱ ἄνθρωποι τῶν βουνῶν. Εἶχε δὲ σπουδαίους λόγους πρὸς τοῦτο. Οἱ χωρικοὶ εἶχον καύσει τὴν φωλεὰν τοῦ πατρός του, ἀλλ' οἱ χωρικοὶ δὲν ἔπραξαν αὐθορμήτως. Οἱ Κλέφται, οἱ ἄγριοι πολεμισταί, κατὰ τὴν διήγησιν τοῦ Καμπόσου, εἶχον διεγείρει τοὺς ἀγαθοὺς ἐκείνους ἀνθρώπους ἵνα διαπράξωσι τὸ ἀνοσιούργημα. Οἱ κλέφται εἶχον παράπονα κατὰ τοῦ πατρός του, ὡς φαίνεται. Καὶ ἦτο ἑπόμενον νὰ ἔχωσι παράπονα, ἀφοῦ ὁ μόνος χωρικὸς ὅστις ἰχνηλάτει τὰς κινήσεις τῶν κλεφτῶν, ὁ μόνος ὅστις ὑπεδείκνυε τὰ *λημεβριά* των, ὁ μόνος ὅστις ἐδίδεν ἐπὶ πολλὰς νύκτας κατάλυμα εἰς τὰ τουρκικὰ ἀποσπάσματα, τὰ ἐκπεμπόμενα ἑκάστοτε πρὸς καταδίωξιν τῶν ὀρεσιβίων μαχητῶν, ἦτο ὁ μακαρίτης, ὁ πατήρ του. Ἀλλὰ διὰ τὸν αὐτὸν λόγον εἶχε δίκαιον καὶ ὁ Καμπόσος· (ἡ δικαιοσύνη δὲν εἶνε πολυμερής, οὐδ' ἡ ἐκδίκησις ἐξετάζει ποτὲ τὰ ἀπώτερα αἴτια· τὸ τελευταῖον κινοῦν αἴτιον εἶναι πάντοτε καὶ ἡ ὑπερτάτη αἰτία)· εἶχεν δίκαιον, λέγομεν, νὰ παρουσιασθῇ ὡς Τοῦρκος ζηλωτής, καὶ νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῶν κλεφτῶν. Κανεὶς ἀληθὴς Ῥωμηός, ἔλεγε, δὲν ἠδύνατο νὰ τὸν κατακρίνῃ διὰ τοῦτο. Ἴσως θὰ ἐδικαιοῦντο οἱ Ῥωμηοὶ νὰ τὸν κατακρίνωσιν, ἂν αὐτοὶ ἔδιδον τὸ παράδειγμα τῆς φιλοπατρίας καὶ τῆς ἑνώσεως, ἀλλ' οἱ Ῥωμηοὶ ἔδωκαν καὶ τότε καὶ πάντοτε τὸ παράδειγμα τῆς διαιρέσεως καὶ τῆς ἰδιοτελείας. Ἂν δὲ ἡ τύχη αὐτοῦ, ἦτο ἀπαισιωτέρα τῆς τῶν ἄλλων, πάλιν δὲν ἔπταιεν αὐτός. Ὅπως ἡ καείσα καλύβη ἦτο ἴσως μοναδικὸν παράδειγμα κατ' ἐκεῖνον τὸν χρόνον εἰς τὰ χρονικὰ τῆς Ἠπείρου (τοὐλάχιστον διὰ τὸν Καμπόσον, δι' ἄλλους ἠδύνατο νὰ εἶνε συχνόν), οὕτω καὶ τὸ ἐξαιρετικὸν μῖσος κληρονόμου, ἀνθρώπου ἀθῴου, διότι νήπιον αὐτὸς δὲν ἠδύνατο νὰ ὑπέχῃ εὐθύνας διὰ τὰ τυχὸν ἁμαρτήματα τοῦ πατρός του, ἔπρεπε νὰ εἶνε μοναδικόν.

Ταῦτα διηγήθη ὁ Καμπόσος πρὸς τὸν συνοδοιπόρον του. Ἀλλ' αὐτός, ὁ δυστυχής, τί ν' ἀπαντήσῃ; ἐδίσταζε καὶ ἐψέλλιζεν. Ἦλθε στιγμή, καθ' ἣν ὁ Καμπόσος ἐσχημάτισε τὴν ἰδέαν ὅτι ὁ ἄνθρωπος οὗτος δὲν ὡμίλει καλῶς τὴν τουρκικήν. Ἀλλ' ὅμως τὰ μονοσύλαβα μόρια δι' ὧν ἀπήντα εἰς τὰς ἐρωτήσεις τοῦ συντρόφου του, εὐφώνως τὰ ἐπρόφερεν, ὥστε ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος ὅσον πονηρὸς καὶ ἂν ἦτο, δὲν ἠδύνατο νὰ σχηματίσῃ πεποίθησιν ὅτι δὲν ἦτο Τοῦρκος ὁ ὁμιλητής του. Ὁ νέος ἔμελλε νὰ περιέλθῃ εἰς ἀμηχανίαν, ὅτε ὁ Καμπόσος ἤθελε τὸν προκαλέσει νὰ ἐκφράσῃ καὶ αὐτὸς κατὰ πλάτος τί ἐφρόνει περὶ τῆς καταστάσεως τῶν πραγμάτων, ἀλλὰ πρὸ τούτου ἔμελλε νὰ συμβῇ σπουδαιότερόν τι.

Ὁ Καμπόσος εἶχε φθάσει εἰς τὸ μέρος ἐκεῖνο τοῦ λόγου, εἰς ὃ τὸν ἐξώθει ἴσως ἡ μοναδικὴ ὄρεξις εἰς ἣν εὑρίσκετο, καὶ ἤρχισε νὰ διηγῆται τοὺς ἰδιαιτέρους λόγους, τοὺς συναφεῖς πρὸς τὴν παροῦσαν περίστασιν. Πρὸ πέντε ἡμερῶν, εἶπεν, εἶχε μεταβῆ εἰς τὴν ἀγροικίαν ποιμένος, Νάσκα ὀνόματι (ὁ ἀκροατὴς ἔτεινε τὰ ὦτα, ὡς ἤκουσε τὸ ὄνομα τοῦτο)· ἐκεῖσε εἶχε καταφύγει ἄνθρωπός τις μετὰ τῆς οἰκογενείας του, (οἱ ὀφθαλμοὶ τοῦ νέου ἔπαιξαν μετ' ἀνυπομονησίας). Ὁ ἄνθρωπος οὗτος ὠνομάζετο Κώσταις· (ὅλοι οἱ μυῶνες τοῦ προσώπου τοῦ ἀκροατοῦ ἐκινήθησαν)· οἱ Τουρκαλβανοὶ τὸν συνέλαβον, τὸν εἰρημένον Κώσταν, διότι ἦτο ἐχθρὸς τοῦ Σουλτάνου· (ὁ νέος ἐνταῦθα ἐβίασεν ἑαυτὸν ν' ἀκροασθῇ μετ' ἀταραξίας, διότι ἤξευρεν ἤδη, ὡς φαίνεται, τὸ τέλος τῆς σκηνῆς)· Καὶ ὁ Καμπόσος διηγήθη εἶτα διὰ μακρῶν τὴν συνέχειαν τῆς γνωστῆς ἡμῖν ἱστορίας· τὴν ἀπαγωγὴν τοῦ Κώστα ὑπὸ τῶν Ἀλβανῶν, τὴν αὐτοσχέδιον δίκην, τὴν πρόχειρον ἀπόφασιν, τὸν ἐγκόλπιον βρόχον κτλ. καὶ τέλος τὴν παρέμβασιν τοῦ Σουλεϊμάνη, οὐτῇ ἀνελπίστῳ συνδρομῇ ὡς δι' ἐπιτολῆς εὐνοϊκοῦ τινος ἀστέρος, διέφυγεν ὁ Κώστας τὸν θάνατον· ὁ Καμπόσος ἔτριξε τοὺς ὀδόντας τὴν τελευταίαν στιγμὴν ὅτε ἦλθεν εἰς τὸ μέρος τοῦτο τῆς διηγήσεως. Ἔδειξεν ὡς νὰ ἐλυπεῖτο διότι τὴν ἐγλύτωσεν ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος· ψυχρὸς ἰδρὼς περιέρρεε τὸ μέτωπον τοῦ ἀκροατοῦ.,

— Καὶ τί σοῦ ἔκαμεν; ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ, λησμονήσας ἤδη τί τῷ εἶχεν εἰπεῖ ὁ Καμπόσος ὅτι δηλ. ἐμίσει τοὺς χριστιανοὺς ὅλους ἐν γένει

— Τί μοῦ ἔκαμε; Ἀλλ' ἦτο ῥωμηός, ἀπήντησεν ὁ παράδοξος ἄνθρωπος.

— Πῶς ἦτον ῥωμηός, τί; εἶπεν ὁ νέος.

— Ἐσύ, βλέπω, δὲν καταλαβαίνεις τούρκικα, παρετήρησε δυσφορῶν ἐκεῖνος.

Καὶ ἐπανελθὼν εἰς τὴν προτέραν ὑποψίαν του, τῷ ἀπέτεινεν εὐθὺς τὴν ἑπομένην ἐρώτησιν:

— Γιὰ πές μου, τί σοῦ φαίνεται; Πῶς λές; Θὰ κάμουν τίποτε οἱ ἀγάδες μὲ αὐτὸν τὸν Χρῆστον Μηλιόνην;

— Δὲν ξεύρω ἐγώ, ἀπήντησεν ὁ νέος, ζητῶν νὰ ὑπεκφύγῃ.

— Δὲν εἰμπορεῖς νὰ ἔχῃς μίαν γνώμην;

— Οἱ γεροντότεροι ξέρουν, ἐπανέλαβε.

Καὶ ἐσίγησεν. Ὁ συνοδοιπόρος του δὲν ἐπέμεινεν, ἀλλ' ἐδυθίσθη εἰς σκέψεις. Περίεργον τῷ ἐφαίνετο ὅτι ὁ Τοῦρκος οὗτος δὲν ἠδύνατο νὰ ὁμιλήσῃ τουρκιστί.

ΙΣΤ'.

Ἦτο νὺξ βαθεῖα. Εἰς τὸ λημέρι τοῦ Χρήστου Μηλιένη πάντες ἐκοιμῶντο πλὴν τῶν συνήθων φρουρῶν. Εἰς τὸ σκότος διεγράφοντο ὑψίκομοι ἐλάται, ὧν οἱ σαλευόμενοι ὑπὸ τοῦ ἀνέμου κλῶνες, ἀπετέλουν ἐλαφρὸν διὰ τῶν φύλλων θροῦν. Ἠκούετο μεμακρυσμένος ὁ μορμυρισμὸς τοῦ ῥύακος, καὶ ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν ὁ μονότονος μινυρισμὸς τοῦ γκιώνη, θρηνοῦντος τὸν ἀδελφόν του, κατὰ τὸν δημώδη μῦθον. Εἰς τῶν δύο φρουρούντων μονομμάτων ἔμελπε κλέφτικον ᾆσμα, ὁ δ' ἕτερος ἀπὸ τῆς σκοπιᾶς του τῷ ἐσύριζε νὰ μὴ μεγαλοφωνῇ, ἀλλὰ νὰ τείνῃ τὰ ὦτα καὶ νὰ εἶνε προσεκτικώτερος. Τότε ὁ πρῶτος φρουρὸς τῷ ἔκραζεν ἐπιρρίνως:

— Ἀμμ' δὲν τραγουδάω μὲ ταὐτιά, σύντροφε· μὲ τὸ στόμα τραγουδάω.

— Ναί, μόνε μοῦ κουφαίνεις ταὐτιά, ἔλεγεν ἐκεῖνος.

— Δὲ φοβᾶσαι, ἐσὺ τἄχεις μεγαλείτερα, τῷ εἶπεν ὁ πρῶτος.

— Καὶ σὺ μεγαλείτερα ἀκόμα καὶ τὰ κατσουλόνεις, ἀπήντησεν ὁ ἕτερος.

— Ἔ, δά, μὲ τὰ χωρατά σου τὰ καταφέρνεις.

— Καὶ σὺ ἀκόμα καλλιώτερα.

Καὶ οὕτως ὁ διάλογος ἐξηκολούθει καὶ ὁ δεύτερος δὲν κατώρθου μὲν νὰ ἐμποδίσῃ τὸν σύντροφόν του νὰ ᾄδῃ κλέφτικα ᾄσματα, ἀλλὰ τὸν ἠνάγκασε τοὐλάχιστον νὰ ὁμιλῇ εἰς πεζὸν λόγον.

Ἐν τούτοις ἀπεδείχθη μετ' ὀλίγον ὅτι ὁ δεύτερος μονόμματος εἶχε μεγαλείτερον ἢ ὁ πρῶτος δίκαιον, διότι ἠκούσθη εὐκρινῶς κρότος ἀνθρωπίνων βημάτων ὑπὸ τὸν βράχον ἐφ' οὗ ἐκάθηντο ἀμφότεροι. Εὐθὺς ὡς ἤκουσαν τὸν ἐλαφρὸν κρότον, ἀμφότεραι οἱ κλέφται ὕψωσαν τὰ καρυοφύλλια. Τὰ *τσακμάκια* ἐσηκώθηκαν. Οἱ δύο μονόμματοι συνέσχον τὴν ἀναπνοὴν εἰς τὰ πλατέα στήθη.

Καὶ πάλιν κρότος ἠκούσθη. Ὁ δεύτερος κλέφτης *ἔδωκε φωτιά*.

— Μὴ χτυπᾶτε! ἀντήχησε τότε πεπνιγμένη κραυγή.

Ὁ πυροβολήσας φρουρός, ἐκεῖνος ὅστις προέτρεπε τὸν σύντροφόν του νὰ μὴ τραγῳδῇ, ἀνεσκίρτησεν εἰς τὸν ἦχον τῆς φωνῆς ταύτης.

— Μὴ ῥίχνῃς ἐσύ! ἔκραξεν αὐθορμήτως πρὸς τὸν σύντροφόν του.

— Τί εἶνε; Τί ἔχεις;

Καὶ ὁ δεύτερος κλέφτης ὥρμησε νὰ καταβῇ ἀπὸ τοῦ βράχου.

— Μὴ ῥίξετε ἄλλο! ἐλᾶτε νὰ τὸν πιάσετε! ἠκούσθη καθαρὰ φωνὴ κάτωθεν τοῦ κρημνοῦ.

Ὁ νέος κλέφτης τρέμων πνευστιῶν, ἔφθασεν εἰς τὴν ῥίζαν τοῦ βράχου. Ἤθελε νὰ ὁμιλήσῃ καὶ ἡ φωνή του εἶχε κοπῆ. Τέλος ἠδυνήθη ν' ἀναπράξῃ·

— Πευκόρραχε! Μὴ ῥίχνῃς ἄλλη, γιὰ ὄνομα Θεοῦ.

— Τί ἔπαθες; ἠρώτα ὁ πρῶτος τῶν κλεφτῶν.

— Νῖκο! Νῖκο! Ἐσὺ εἶσαι! ἠκούσθη τὸ τρίτον ἡ κάτωθεν τοῦ βράχου φωνή.

— Ἐγώ, ἔκραξεν ἀγωνιῶν ὁ νέος. Σὲ ηὗρε τὸ βόλι;

— Ὄχι, τίποτε! ἐλᾶτε νὰ τὸν πιάσετε· τρέξετε.

— Ποιόν;

— Αὐτόν, αὐτόν, εἶνε προδότης.

Ὁ πρῶτος τῶν φρουρῶν, ὁ Πευκόρραχος ὀνομασθείς, ἔσπευσε καὶ ἐκεῖνος νὰ κατέλθῃ ἀπὸ τοῦ βράχου χωρὶς νὰ γινώσκῃ τί συνέβαινε.

Δι' ὀλίγων διασκελισμῶν ὁ Νῖκος ἔφθασεν ἤδη εἰς τὸν θάμνον, καὶ εἶδεν ὄπισθεν αὐτοῦ περίεργον σκηνήν. Νέος τις, ἐκεῖνος ὅστις εἶχε κραξει δίς, προσεπάθει νὰ κρατῇ τὸν σύντροφόν του, ὅστις ἠγωνίζετο νὰ φύγῃ, σκληρὰ δὲ πάλη εἶχε συναφθῆ μεταξὺ τῶν δύο. Ὀλίγον ἔτι, καὶ ὁ νέος ἔμελλε νὰ καταβληθῇ. Ὁ Νῖκος φθάσας ἥρπασε μὲ στιβαρὰν χεῖρα τὸν ἄγνωστον ἐκεῖνον, ὅστις ἐζήτει νὰ φύγῃ, χωρὶς νὰ λάβῃ τὸν κόπον νὰ ἐξηγήσῃ τὸ αἴτιον τῆς παρουσίας του.

Δύο λέξεις εἶπεν ὁ Νῖκος πρὸς τὸν ἕτερον νέον.

— Λαβώθηκες!

— Ὄχ, εἶπεν ἐκεῖνος

Ὁ Νῖκος ἀφῆκε κραυγήν. Τὸ αἷμα ἔρρεε διὰ τῶν ἐνδυμάτων τοῦ νέου.

Ὁ Νῖκος αὐθορμήτως ἄφησε τὸν ἄλλον, ὃν εἶχε συλλάβει καὶ ἡ προσοχή του ἐστράφη ὅλη πρὸς τὸν τραυματίαν.

— Εἶσαι ματωμένη! Ματώθηκες, ἔκραξε μετὰ σπαραγμοῦ. Καὶ φταίγω ἐγώ, ἐγὼ ἔρριξα!....

— Κράτησε αὐτόν, νὰ μὴ φύγῃ! ἔκραξεν ὁ πληγωμένος.

Ἀλλ' ἐν τῷ μεταξὺ εἶχε φθάσει καὶ ὁ Πευκόρραχος, ὅστις εἶχε πολλῷ στιβαρωτέρους τοὺς βραχίονας, καὶ αἱ περισφίγξεις του οὐδὲν τὸ θωπευτικὸν εἶχον.

(Ἕπεται συνέχεια).

Δ. Παπαδαμαντης

Η ΙΟΥΔΑΙΑ ΤΗΣ ΡΟΥΣΣΙΑΣ

Διηρχόμεθα τὴν Πολωνίαν ἐν μεγάλῃ σπουδῇ ἕνεκα ἐπειγουσῶν ὑποθέσεων, ἄλλως δὲ ἡ σχεδὸν ἐπίπεδος, ἐλώδης καὶ νοσηρὰ αὕτη χώρα, ἡ κειμένη μεταξὺ τῆς πόλεως Μίνσκης καὶ τοῦ Βοθνικοῦ κόλπου, οὐδὲν ἔχει θέλγητρον διὰ τὸν ταξειδιώτην. Αἱ κῶμαι καὶ τὰ χωρία διαδέχονται ἄλληλα παρὰ τὴν ἀτελεύτητον ὁδόν, σχεδὸν ὅμοια, διαφέροντα δὲ μόνον κατὰ τὸν ἀριθμὸν τῶν οἰκιῶν καὶ τῶν καλυβῶν, τὸν ἀριθμὸν ἢ τὸ μέγεθος τῶν ναῶν. Ὁμολογοῦμεν ὅτι μόνον οἱ ταχυδρομικοὶ σταθμοὶ ἐπροξένουν ἡμῖν χαρὰν, εἰς ἣν οὐδόλως συνέβαλεν ἡ τῶν τοπίων θέα.

Ἀλλ' ὁ σπεύδων ὑπόκειται εἰς πολλὰ ἀπρόβλεπτα δυσάρεστα. Ἀναντιρρήτως συμβαίνουσιν ἡμῖν τοιαῦτα καὶ ὅτε ἄνευ σπουδῆς καὶ ἀνέτως ὁδοιποροῦμεν, ἀλλὰ τότε δὲν προσέχομεν εἰς αὐτά. Ἤδη ὅμως ἡ τύχη μᾶς κατεδίωκε, διότι εἰς πλείστους σταθμοὺς δὲν εὑρίσκομεν ἵππους καὶ ἠναγκαζόμεθα ν' ἀναμένωμεν ἐνίοτε ἐπὶ μίαν ὥραν, ἐνίοτε ἐπὶ ἡμίσειαν ἡμέραν, — τοῦτο δὲ διότι ἡ ὁδὸς ἣν ἐτράπημεν ἦτο μικρὰ πάροδος.

Παρὰ πᾶσαν ὅμως προσδοκίαν, διετρέξαμεν μακρὰν ἀπόστασιν ἀκωλύτως, καὶ εἶπον γελῶν εἰς τὸν συνοιδοιπόρον μου :

— Βεβαίως θὰ μᾶς συμβῇ μέγα δυστύχημα, ἄλλως ἡ καταδιώκουσα ἡμᾶς τύχη δὲν θὰ εὐχαριστηθῇ σήμερον.

Μόλις εἶπον ταῦτα, ὁ ἁμαξηλάτης ἐπεστράφη μικρὸν καὶ δείξας ἡμῖν διὰ τῆς μάστιγος τὴν μικρὰν κώμην εἰς τὴν ὁποίαν ἐπλησιάζομεν :

— Καίεται ! εἶπεν ἀπαθῶς.

Τῷ ὄντι, λάμψις τις ἐφαίνετο ἐγγύτατα καὶ πυκνὸς καπνὸς ὑψοῦτο συστρεφόμενος ἀπὸ τῆς ἑστίας τοῦ πυρός.

— Πῶς ὀνομάζεται τὸ χωρίον αὐτό; ἠρώτησα τὸν ἁμαξηλάτην.

— Ῥούδνια! ἀπεκρίθη. Εἶνε ἡ πόλις Ρούδνια.

Διὰ τοὺς Ῥώσσους καὶ Πολωνοὺς χωρικοὺς τρεῖς οἰκίαι ἀποτελοῦσι πόλιν, ἀρκεῖ μόνον νὰ εἶνε ἠθροισμέναι πέριξ ναοῦ. Ἡ Ῥούδνια λοιπόν, ἥτις εἶχε δύω ἐκκλησίας, ὧν ἡ μία καθολική, ἦτο πόλις.

—

Οἱ ἵπποι ἰσχυρῶς τυπτόμενοι ἀφίκοντο πρὸ τῆς πολυχρώμου δοκοῦ τῆς ἀντὶ πυλῶνος χρησιμευούσης τότε εἰς ὅλας τας ρωσικὰς πόλεις. Ὑπάλληλος φέρων λιπώδη στολὴν προσελθὼν ἔλαβε τὰ διόδια, εἶπε λέξεις τινὰς ἀκαταλήπτους, καὶ ἡ δοκὸς ἡ φράττουσα τὴν ὁδὸν ἀνυψώθη ἐγκαρσίως. Ὁ ἀρχαϊκὸς οὗτος φραγμὸς ὑφίσταται πολλαχοῦ ἔτι ἐν Ρωσίᾳ, καί τοι ἡ κυβέρνησις ἐξηγόρασε τὰ διόδια τῶν μεγάλων δημοσίων ὁδῶν. Ὁ ἁμαξηλάτης ἐξώτρυνε τοὺς ἵππους, τοὺς καὶ ἐξ ἰδίας προαιρέσεως σπεύδοντας ἵνα φθάσωσιν εἰς τὸν σταῦλον ταχέως, καὶ διήλθομεν δύω ἢ τρεῖς ὁδοὺς ῥυπαρὰς καὶ ἀθλίως ἐστρωμένας.

Πλῆθος θορυβοῦν ἔσπευδε πρὸς τὸ αὐτὸ μέρος, πρὸς τὴν ἑστίαν τῆς πυρκαϊᾶς, καὶ ὀλίγον ἔλειψε νὰ συντρίψωμεν ἡμίσειαν δωδεκάδα Ἑβραίων, οἵτινες ἔτρεχον ἀνασηκώνοντες τὰς ποδιὰς τῶν μακρῶν ἱματίων των καὶ ἐκβάλλοντες κραυγὰς τρόμου.

— Ἑβραίου σπίτι καίεται, εἶπεν ὁ ἁμαξηλάτης ἐξακολουθῶν νὰ κτυπᾷ τοὺς ἵππους

— Πῶς τὸ ἠξεύρεις ; ἠρώτησεν ὁ συνοιδοιπόρος μου.

— Βρωμᾷ λίπος ! ἀπήντησεν ὁ γελοῖος ἀνακαγχάσας.

Ἐκάμψαμεν ἀποτόμως γωνίαν τινὰ καὶ ἔστημεν πρὸ τοῦ ταχυδρομικοῦ σταθμοῦ.

Ἀληθῶς ἐκαίετο ἡ ἀπέναντι ἡμῶν καὶ ἐπὶ τῆς πλατείας ξυλίνη οἰκία Ἑβραίου κρεοπώλου. Οἱ ὁμόθρησκοι τοῦ δυστυχοῦς μετεκόμιζον τὰ ἔπιπλά του διὰ τῶν ἐπὶ τῆς πλατείας παραθύρων, διότι τὸ πῦρ εἶχε μεταδοθῆ εἰς τὸ ὄπισθεν μέρος τῆς οἰκίας. Ἡ πρόσοψις ἦτο ἀκόμη ἀνέπαφος, ἀλλ' εἶχεν ἤδη τὸ βαθὺ μέλαν χρῶμα τὸ προηγούμενον τῆς ἀναφλέξεως, ἐξήρχετο δὲ ἐκ πολλῶν μερῶν τῆς στέγης καπνὸς προάγγελος τοῦ ἐπικειμένου καθολικοῦ ἐμπρησμοῦ.

Ἐνῷ ὁ συνοδοιπόρος μου ἠσχολεῖτο εἰς τὴν ἐπιθεώρησιν τῶν διαβατηρίων μας καὶ ἐζήτει νέους ἵππους, ἐγὼ ἐθεώρην τὴν σκηνὴν ἱστάμενος ἐπὶ τοῦ ἀναβάθρου τοῦ σταθμοῦ.

Ἐν Πολωνίᾳ αἱ πυρκαϊαὶ δὲν εἶνε σπάνιαι, ἀλλ' ὅταν καίεται οἰκία Ἰουδαίου μόνοι οἱ ὁμόθρησκοί του προστρέχουσι καὶ βοηθοῦσιν εἰς κατάσβεσιν τῆς πυρκαϊᾶς καὶ εἰς διάσωσιν τῶν πραγμάτων αὐτοῦ, οἱ δὲ καθολικοὶ θεῶνται ἀκίνητοι — καὶ ἴσως οὐχὶ ἄνευ ἐνδομύχου χαρᾶς — τὴν καταστροφὴν τῆς «κακῶς κτηθείσης» περιουσίας τῶν τέκνων τοῦ Ἀβραάμ.

Ἡ ἀπανθρωπία αὕτη ἐξηγεῖται, ἂν μὴ εἶνε συγγνωστή, ἐκ τῆς πλεονεξίας τῶν Ἰσραηλιτῶν, οἵτινες διὰ τῆς ἐμπορικῆς δεξιότητός των καρποῦνται τὸ καθαρὸν εἰσόδημα τῶν δυστυχῶν αὐτῶν τῶν γενικῶς ἀπόρων καὶ ἔτι μᾶλλον πενεστέρων καθισταμένων ἐκ τῆς τοκογλυφίας.

Ἡ σύζυγος καὶ τὰ τέκνα τοῦ κρεοπώλου ἐξέβαλλον ὀξείας κραυγάς, οἱ κύνες ὐλάκτουν, οἱ ἵπποι ἔσειον τὰ μετὰ κωδωνίσκων περιλαίμια αὐτῶν, καὶ τὸ σύνολον τοῦτο ἀπετέλει τόσον ἀλγεινὸν θόρυβον, ὥστε ἔφραξα τὰ ὦτα.

—

Αἴφνης εἶδον τοὺς Ἑβραίους ἀποκομίζοντας ἐν σπουδῇ διὰ τῶν παραθύρων καὶ διὰ τῆς θύρας τὰ ἔπιπλα, λευκὸς δὲ καπνὸς ἐπλήρωσε τὸ δωμάτιον, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξῆλθον, καὶ γλῶσσα πυρὸς διωλίσθησεν ἐκ τοῦ βάθους τῆς οἰκίας. Εἶχεν

ἀναφλεχθῆ τὸ ἐσωτερικὸν ξύλινον διάφραγμα. Βαθεῖα ἐγένετο τότε σιγή. Αἱ στιγμαὶ αὗται ἔχουσι πάντοτε τι τὸ ἐπιβάλλον.

— Ἀλλὰ καίει καλά! εἶπε πλησίον μου ὑψηλὸς στρατιώτης Κοζάκος, φέρων φαιὰν χλαῖναν.

Τὸν προσέβλεψα... ἐκάπνιζεν ἡσύχως τὴν μικρὰν ἐξ ἀγριοκερασέας πίπαν του καὶ ἔβλεπε μετὰ φανερᾶς εὐχαριστήσεως τὴν πυρκαϊάν, ἀλλ' ὁ σκαρδαμυγμὸς τῶν ὀφθαλμῶν του ἤλεγχεν ὅτι εἶχε πίει πολλὰ ποτήρια οἰνοπνεύματος.

— Δυστυχία μας! δυστυχία μας! ἐφώναξεν ὁ κρεοπώλης ἱστάμενος ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας καὶ προσβλέπων κατάπληκτος τὴν ὀδυρομένην οἰκογένειάν του. Ἀπέσπα δὲ τὴν κόμην του, ἐνῷ οἱ μικροὶ οὖλοι βόστρυχοι τῶν κροτάφων του ἐσείοντο ἐκ τῶν παροξυσμῶν κινήσεών του.

— Δυστυχία! ἐπανέλαβον ἐν χορῷ πάντες οἱ Ἑβραῖοι.

— Ἐλησμόνησα τὴν γραῖαν μητέρα μου! ἀνέκραξεν ὁ δυστυχής.

Οἱ Πολωνοὶ ἀνεκάγγασαν.

— Ἐνόμιζα ὅτι ἦτο μαζύ σου, εἶπεν εἰς τὴν σύζυγόν του, ἥτις ἠγέρθη ἔκφρων, κρατοῦσα εἰς τὴν ἀγκάλην τὸ μικρότερον τῶν τέκνων της.

— Ποῦ εἶνε; ἐφώναξαν πάντες.

Ὁ δυστυχὴς ἔδειξεν ἐν ἀπελπισίᾳ τὴν οἰκίαν καὶ ἐκάλυψε τὸ πρόσωπον διὰ τῆς ἄκρας τοῦ ἱματίου του.

Οἱ γέλωτες ἔπαυσαν. Καί τοι Ἑβραία ἦτο γυνή.

— Εἶνε εἰς τὸ πρὸς τὰ ἀριστερὰ δωμάτιον, εἶπε. Τὸ πῦρ δὲν μετεδόθη ἀκόμη ἐκεῖ... Σώσατέ την, φίλοι μου, σώσατε τὴν μητέρα μου, προσέθηκεν ἐν ἀγωνίᾳ.

Οἱ φίλοι οἱ συνδρομόντες αὐτὸν ἕως τότε παρετήρησαν τὰς φλόγας, προσέβλεψαν ἀλλήλους καὶ ἔμειναν σιωπηλοί.

— Πήγαινε ὁ ἴδιος! ἐφώναξεν ἀγριόπαις ἐκ τοῦ παρεστῶτος πλήθους.

— Δίδω τὸ ἥμισυ τῆς περιουσίας μου εἰς ἐκεῖνον ὅστις θὰ τὴν σώσῃ! ἐκραύγασεν ὁ κρεοπώλης. Τὸ ἥμισυ, ναί, τὸ ἥμισυ! ἐπανέλαβε. Σώσατε τὴν δυστυχῆ γραῖαν, φίλοι μου, σώσατέ την, καλοί μου ἄρχοντες!

Τὴν τελευταίαν ταύτην ἐπίκλησιν ἀπέτεινε πρὸς τοὺς Πολωνούς. Ἀλλ' οὐδεὶς ἐξ αὐτῶν ἐκινήθη. Τότε ὁ ὑψηλὸς Κοζάκος, ὁ πλησίον μου ἱστάμενος, ἐπροχώρησε μικρόν, εἶτα ἔστη ἐνδοιάζων, καὶ τέλος προχωρήσας κλονιζόμενος ἐπλησίασε τὸν κρεοπώλην.

— Ὄχι λόγια! τῷ εἶπε, πάντοτε μὲ τὴν πίπαν εἰς τὸ στόμα. Τί μοῦ δίδεις νὰ ὑπάγω ἐκεῖ μέσα; δεικνύων τὴν οἰκίαν, ἣν ὁλόκληρον ἐνέμετο ἤδη τὸ πῦρ.

— Πέντε ἀργυρᾶ ῥούβλια, φίλε μου, πέντε ῥούβλια! Ὁρκίζομαι εἰς τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ τοῦ ζῶντος, πέντε ἀργυρᾶ ῥούβλια!

— Δὲν εἶνε τίποτε, εἶπεν ὁ Κοζάκος· ἀλλ' ἂς εἶνε. Δὲν ἔχομεν καιρὸν διὰ συμφωνίας. Ἀκούετε ὅλοι, ἐφώναξε στραφεὶς πρὸς τὸ πλῆθος, μοῦ ὑπεσχέθη πέντε ἀργυρᾶ ῥούβλια!

— Ἀλλὰ νὰ μοῦ τὴν φέρῃς, εἶπεν ὁ Ἑβραῖος, εἰ δὲ μὴ τίποτε!

— Ζῶον! εἶπεν ὁ Κοζάκος, νομίζεις ὅτι θὰ χωθῶ ἐκεῖ μέσα πρὸς δικαιώσιν! Ποῦ εἶνε ἡ παλαιόγρηα ἡ μάνα σου;

— Εἰς τὸ κρεββάτι, μέσα εἰς τὸ δωμάτιον πρὸς τὰ ἀριστερὰ, εἰς τὴν γωνίαν.

— Καλά! εἶπεν ὁ Ρῶσσος. Εἰς τὸ ὄνομα τοῦ θεοῦ! ἐφώναξε καὶ ἐπήδησε δι' ἑνὸς ἅλματος ἐπὶ τῆς κλίμακος.

Ὅλοι οἱ κάτοικοι τῆς Ῥούδνιας δὲν ἀνέπνεον. ... Ὁ στρατιώτης ἔκαμε τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ καὶ ἐγένετο ἄφαντος ἐντὸς τοῦ καπνοῦ.

— Οἱ ἵπποι σας εἶνε ἕτοιμοι, μὲ εἶπεν ὁ ἁμαξηλάτης ἀναρριχώμενος ἐπὶ τῆς θέσεώς του.

— Περίμενε... τῷ εἶπον σιγά.

Ὁ φίλος μου ἵστατο πλησίον προσέχων ὡς πάντες εἰς τὴν λύσιν τοῦ δράματος.

Ὁ Κοζάκος ἐπεφάνη ἐρυθρὸς φέρων εἰς τοὺς βραχίονας τὴν γραῖαν Ἰουδαίαν λιπόθυμον καὶ εἰς τὸ στόμα τὴν πίπαν του.

Πάντες ἀνευφήμησαν.

— Νὰ τὴ γρηά σου ! εἶπεν εἰς τὸν Ἑβραῖον.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀνεφλέχθη ὁλόκληρος ἡ οἰκία μετὰ κρότου, ἀλλ' οὐδεὶς ἐπρόσεχε πλέον εἰς αὐτὴν — πάντων οἱ ὀφθαλμοὶ προσηλοῦντο ἐπὶ τοῦ Κοζάκου.

— Τώρα, εἶπε, πλήρωσέ με!

— Πῶς, ἐτραύλισεν ὁ Ἑβραῖος, ἀμέσως ; Περίμενε νὰ τοποθετήσω πρῶτον τὴν οἰκογένειάν μου.

— Ὄχι λόγια ! ἐκραύγασεν ὁ Κοζάκος ἀπειλητικῶς. Πλήρωσέ με ἀμέσως... εἰ δὲ μή...

Ἐκ συνηθείας ὁ Ἑβραῖος ἔθεσε τὸν βραχίονα πρὸ τοῦ προσώπου του, ἀλλ' ὁ Κοζάκος δὲν ἐσκέπτετο νὰ τὸν κτυπήσῃ, προσήλου ὅμως ἐπ' αὐτοῦ ὀργίλα βλέμματα. Ὁ Ἑβραῖος τυφλούμενος ἐκ τῆς φιλαργυρίας δὲν παρετήρησε τὴν αὐξάνουσαν ὀργὴν τοῦ στρατιώτου. Ἔσυρεν ἐκ τοῦ κόλπου του ῥυπαρὸν βαλάντιον, τὸ ἤνοιξε μεμψιμοιρῶν, ἀνεζήτησεν ἐντὸς αὐτοῦ πολλάκις καὶ τέλος λαβὼν ῥυσὸν χάρτην τὸν προσέφερεν εἰς τὸν Κοζάκον. Ἡ στέγη τῆς οἰκίας κατέρρεε τὴν στιγμὴν ταύτην καὶ δράγματα σπινθήρων ἔπιπτον μέχρις ἡμῶν, ἡ δὲ πλατεῖα ἐφωτίζετο ὡς ἐν σταθερᾷ μεσημβρίᾳ.

— Ἕνα ῥούβλι! ἀνέκραξεν ὁ Κοζάκος—καὶ ἔρριψε μακρὰν τὴν πίπαν του— ἕνα ῥούβλι ἐνῷ ἐκινδύνευσεν ἡ ζωή μου! ἕνα ῥούβλι! Ἄ! καταραμένε σκύλε ! Προτιμῶ νὰ ἐπιστρέψω ἐκεῖ δωρεάν !

Ἥρπασε τὴν δυστυχῆ γραῖαν καὶ πρὶν ἐννο-

ήση τις τὸν σκοπόν του ὥρμησε πρὸς τὴν οἰκίαν. Τὸ ἀνάβαθρον δὲν ἐκαίετο ἔτι· ἐπήδησεν ἐπ' αὐτοῦ μετὰ τοῦ φορτίου του καὶ τὸ ἔρριψεν εἰς τὰς φλόγας... Εἶτα στραφεὶς πρὸς τὸ πλῆθος :

— Ἕνα ρούβλι!... κλέπτη, γουροῦνι! Πήγαινε τώρα νὰ εὕρῃς τὴν μάνα σου!

Τὸ πλῆθος, κατάπληκτον, ἔμεινεν ἄφωνον... Ἐπήδησα ἐπὶ τῆς ἁμάξης, ὁ δὲ συνοδοιπόρος μου μὲ ἠκολούθησε.

—Κτύπα! τρέχα! εἶπον εἰς τὸν ἁμαξηλάτην.

Ἠσθανόμην ὅτι δὲν ἠδυνάμην νὰ ὑποφέρω περισσότερον.

Καθ' ἣν στιγμὴν ἡ ἅμαξα ἐκινήθη μέρος τῆς προσόψεως κατέρρευσε πρὸς τὰ ἐμπρὸς καὶ ἀπεχώρησε τὸν στρατιώτην ἐκ τῆς πλατείας. Τὸ ὑψηλὸν ἀνάστημά του διεγράφετο μέλαν ἐν μέσῳ τοῦ πυριφλεγοῦς κύκλου. Ἐπειράθη νὰ ὑπερβῇ τὴν κάμινον, ἀλλ' ἐνῷ ἡτοιμάζετο νὰ πηδήσῃ δοκὸς ἔπληξεν αὐτὸν κατὰ κεφαλῆς, καὶ ἔπεσε...

— Κτύπα! τρέχα! ἐφώναξα εἰς τὸν ἁμαξηλάτην τύπτων αὐτὸν εἰς τὴν ῥάχιν διὰ νὰ τὸν ἐξοτρύνω.

Οἱ ἵπποι ἐκάλπαζον, τὸ πλῆθος παρεμέριζε, καὶ μετὰ μικρὸν ἐτρέχομεν ἐπὶ τῆς πεδιάδος.

Ἐπὶ ἑκτὼ ἡμέρας δὲν ἠδυνήθημεν νὰ κοιμηθῶμεν.

(Henry Greville)

Μετάφρασις Ἀρ. Β.

ΓΕΓΥΜΝΑΣΜΕΝΑΙ ΦΩΚΑΙ

Ἐν πολλοῖς ζωοτροφείοις εὑρίσκονται γεγυμνασμέναι φῶκαι. Τεθειμέναι ἐντὸς δεξαμενῆς ἢ ἁπλῶς ἐντὸς κάδου περιέχοντος ὕδωρ ἐκτελοῦσι κατὰ τὸ πρόσταγμα τοῦ κυρίου αὐτῶν ἀσκήσεις, αἵτινες μαρτυροῦσιν ὅτι τὰ ζῷα ταῦτα εἶνε ἐπιδεκτικὰ ἀγωγῆς τινος.

Παρέστημεν μάρτυρες σκηνῆς ἀρκετὰ περιέργου, ἧς ἥρως ἦτο γεγυμνασμένη φώκη. Ἡ φώκη αὕτη ἐξετίθετο ἐν ζωοτροφείῳ εὑρισκομένῳ ἐπὶ τῆς πλατείας Δουγκεσλέν, ἐν Δινάν, κατὰ τὴν μεγάλην ἐτησίαν ἐμπορικὴν πανήγυριν τῆς πόλεως ταύτης. Πολλοὶ θεαταὶ συνωστίζοντο περὶ μικρᾶς δεξαμενῆς, ἐν ᾗ ἡ φώκη ἐξετέλει διαφόρους ἀσκήσεις. Ἐκολύμβα, ἐστρέφετο περὶ ἑαυτήν, ἵστατο ὀρθία, ἔλεγε *μπαμπὰ* καὶ *μαμά*, ὅπως καὶ ἄλλαι συνάδελφοί της, δηλαδὴ ἐξάγουσα δύο φωνὰς ὁμοιαζούσας πρὸς ὑλακήν, καὶ τέλος ἡσπάζετο ἐκ τῶν παρευρισκομένων τοὺς θέλοντας νὰ προτείνωσιν αὐτῇ τὸ πρόσωπον. Πρὸς τοῦτο δὲ ἡ φώκη ὠρθοῦτο καθέτως καὶ προσήγγιζε λίαν ἡσύχως τὸ ῥύγχος αὐτῆς εἰς τὴν προτεινομένην παρειάν.

Αἱ φῶκαι εἶνε ζῷα νοημονέστατα. Ἐν ἀγρίᾳ καταστάσει εὑρισκόμεναι κατὰ τὰς ἀφηγήσεις τῶν περιηγητῶν, ὡς μητέρες δεικνύουσι συγκινητικωτάτην στοργὴν πρὸς τὰ τέκνα αὐτῶν. Εἶνε πρόθυμοι νὰ θυσιασθῶσιν εὐθύς ὡς κίνδυνος ἐπαπειλήσῃ αὐτά· ἐπαγρυπνοῦσιν ὅπως μὴ ἀπομακρύνωνται πολύ, θωπεύουσιν αὐτά, συμπαίζουσιν, ἀσπάζονται, ἐν ἑνὶ λόγῳ ἐκδηλοῦσι μητρικὴν στοργὴν λίαν ἀνεπτυγμένην. Προσέτι, ἐνῷ τὰ μικρὰ καὶ αἱ μητέρες ἀναρριχῶνται εἰς τὴν ἀκτὴν ἢ τοὺς βράχους, προσέχουσιν ὅπως μὴ ἀπομακρυνθῶσι τοῦ ὕδατος, ἕτοιμοι νὰ βυθισθῶσιν εἰς αὐτὸ ἅμα τῷ πρώτῳ συνθήματι· οἱ ἄρρενες, οἱ γέροντες φρουροῦσιν ἀγρυπνοῦντες ἐπὶ τῆς ἀσφαλείας τῆς ἀγέλης. Ὡς προαισθανθῶσι κίνδυνόν τινα ἐκβάλλουσι βραχνὴν κραυγήν, αἱ θήλειαι ὁρμῶσιν εἰς τὸ ὕδωρ εἰς ὃ σπεύδουσι νὰ βυθισθῶσι, ἀλλὰ συνηθέστατα πίπτουσι θύματα τῆς ἀφοσιώσεως αὐτῶν εἴτε ὑπὸ σφαίρας κυνηγοῦ βαλλόμεναι εἴτε εἰς τοὺς ὄνυχας λευκῆς ἄρκτου ἐμπίπτουσαι.

Ἐν τῷ Μουσείῳ τῆς φυσικῆς ἱστορίας τῶν Παρισίων βλέπει τις καθ' ἑκάστην τὴν φιλίαν ἣν δεικνύουσι πρὸς τοὺς φύλακάς των. Ὅτε πλησιάζουσιν οὗτοι, αἱ φῶκαι ἀνορθοῦνται ὑπεράνω τοῦ ὕδατος, παρέχουσαι σημεῖα οὐχὶ ἀμφίβολα φιλίας καὶ νοημοσύνης. Καὶ ὅτε οἱ φύλακες διανέμουσιν αὐταῖς τὴν τροφήν, αἱ φῶκαι ὑπακούουσιν ἐκτελοῦσαι σειρὰν ἀσκήσεων ἐπὶ τῇ ἐλπίδι προσθέτου ἀμοιβῆς. Βυθίζονται πέριξ αὐτῶν, ἀναρριχῶνται εἰς τὸν βράχον αὐτῶν καὶ ὁρμῶσιν εἰς τὴν δεξαμενήν.

Παρέστημεν πρό τινος εἰς τὴν κόμωσιν φώκης ἐν τινι ζωοτροφείῳ· ὁ φύλαξ ψήκτραν κρατῶν ἔτριβε τὴν φώκην, αὕτη δὲ προθύμως ἐδέχετο τοῦτο, καὶ ἔτεινε τὸν τράχηλον, ἀνήγειρε τοὺς πόδας της, ἐξεδήλου μεγάλην εὐαρέσκειαν.

Ἄλλως τε ὅπως πεισθῇ τις περὶ τῆς νοημοσύνης τῶν φωκῶν, ἀρκεῖ νὰ παρατηρήσῃ τοὺς μεγάλους γλυκεῖς αὐτῶν ὀφθαλμούς, ὧν ἡ ἔκφρασις οὐδεμίαν ἀφίνει ἀμφιβολίαν περὶ τῶν αἰσθημάτων ἅτινα θέλουσι νὰ ἐκφράσωσιν.

Ἀναφέρομεν γεγονός τι καταδεικνῦον τὸ φιλοκοινωνικὸν καὶ τὸν ἀγαθὸν χαρακτῆρα τῶν φωκῶν. Διευθυντὴς θηριοτροφείου τινὸς ἔθηκεν ἐνώπιον ἡμῶν, ἐκ περιεργίας, κροκόδειλόν τινα ἐν τῇ δεξαμενῇ φώκης· ἀμφότερα τὰ ζῷα εἶχον τὸ αὐτὸ μῆκος, ἑνὸς μέτρου περίπου· ἡ μὲν φώκη προχωρεῖ πρὸς τὸν νεήλυδα, ὁσφραίνεται αὐτόν, δεικνύει φιλικὰς διαθέσεις, θέλει νὰ παίξῃ μετ' αὐτοῦ· ἀλλ' ὁ κροκόδειλος ὀπισθοδρομεῖ μέχρι τῆς γωνίας τῆς δεξαμενῆς, ἀνοίγει καὶ κρατεῖ ἀνοικτὸν πελώριον στόμα ὡπλισμένον διὰ φοβερῶν ὀδόντων, οὓς δεικνύει κατὰ τῆς φώκης ἣν φαντάζεται ὡς ἐχθρόν. Ἡ διαφορὰ αὕτη τῆς διαγωγῆς κατὰ δηλοῖ διαφορὰν χαρακτῆρος καὶ νοημοσύνης.

Πολλάκις ἐγένετο ἀπόπειρα ὅπως πρακτικῶς χρησιμοποιηθῇ ἡ νοημοσύνη αὕτη καὶ κοινωνικότης τῶν φωκῶν. Ἀνέγνωμέν ποτε ὅτι ἁλιεύς τις μετεχειρίζετο ἐξημερωθεῖσαν φώκην ὅπως διευθύνῃ τοὺς ἰχθῦς εἰς τὰ δίκτυά του. Ὁ ἁλιεὺς ὡς ἔρριπτε τὰ δίκτυά του, ἔνευε πρὸς τὴν φώκην· αὕτη ἐβυθίζετο εἰς τὴν θάλασσαν διέγραφεν ὑπὸ τὸ ὕδωρ μεγάλην καμπύλην καὶ ἐπανήρχετο εἰς τὸ πλοιάριον· οἱ ἰχθῦς κατεπτοημένοι ὥρμων πρὸς τὴν ἐναντίαν διεύθυνσιν καὶ ἔπιπτον εἰς τὸ δίκτυον.

Ἡ δύναμις καὶ ἡ νοημοσύνη τῶν φωκῶν ἐχρησιμοποιήθησαν πρὸς ἕλξιν λέμβων καὶ ἐλαφρῶν πλοίων.

Ὁ βασιλεὺς τῆς Βαυαρίας Λουδοβίκος Β' εἶχε πρό τινων ἐτῶν ἴσως δὲ καὶ σήμερον ἔχει, ἐν τῇ λίμνῃ ἑνὸς τῶν κτημάτων του φώκην ζευγνυμένην εἰς μονόξυλον· τοῦτου ἐπιβαίνει ὁ βασιλεὺς διευθύνων τὴν φώκην δι' ἡνίων ὡς θαλάσσιον ἵππον.

Ἐν τινι θεάτρῳ τῶν Παρισίων ἐφέτος φῶκαι ἐξετέλεσαν γυμνάσματα ἄξια μεγάλης προσοχῆς.

Αἱ παραστάσεις ἐγίνοντο ὡς ἑξῆς :

Εἰς τὸ ἄκρον μεγάλης ὀρθογωνίου δεξαμενῆς, περὶ τὴν ὁποίαν ἐκάθηντο οἱ θεαταί, εὑρίσκετο ἐξέδρα δίκην θεάτρου, διὰ παραπετάσματος κεκλεισμένη, ἧς τὸ δάπεδον εἶχε τὸ αὐτὸ πρὸς τὸ ὕδωρ ἐπίπεδον. Ἐν τῇ δεξαμενῇ ἐνήχοντο τρεῖς φῶκαι· τὸ παραπέτασμα ἀναπετάννυται καὶ ἐμφανίζεται ὁ δαμαστής. Κάμνει νεῦμά τι, καὶ αἱ φῶκαι προσέρχονται εἰς αὐτὸν κολυμβῶσαι, ἀναρριχῶνται εἰς τὴν ἐξέδραν, καὶ ἀρχίζουσι τὰς ἀσκήσεις αὐτῶν, ὧν ἰδοὺ ἡ περιγραφὴ μετὰ τοῦ τίτλου ὃν ἔδιδεν εἰς αὐτὰς τὸ πρόγραμμα.

Φῶκαι μουσουργοί.—Αἱ τρεῖς φῶκαι τοποθετοῦνται ἐπὶ κλίνης τινὸς ὑψωμένης πρὸς τὸ μέρος τὸ ἐστραμμένον πρὸς τὸ δημόσιον· ἐνώπιον μιᾶς ἐξ αὐτῶν ὁ δαμαστὴς θέτει εἶδος κιθάρας, ἐνώπιον τῆς ἄλλης τύμπανον, οὗ τὸ πλῆκτρον εἶνε προσδεδεμένον εἰς ἕνα τῶν παρὰ τὸ στῆθος ποδῶν, ἐνώπιον τῆς τρίτης δὲ ζεῦγος κυμβάλων. Ἅμα τῷ προστάγματι ἄρχεται ἡ μουσική, ἐν ἄλλοις λόγοις τρομερὰ ὀχλοβοή, ἑκάστης φώκης πληττούσης τὸ ὄργανον αὐτῆς ἀκαταπαύστως καὶ φιλοτιμουμένης νὰ βασανίσῃ ὅσον οἷόν τε περισσότερον τὰ ὦτα τῶν θεατῶν.

Ἡ ἀοιδὸς φώκη.—Ἀοιδὸς φώκη εἶνε ἡ παίζουσα τὴν κιθάραν· ἐξακολουθεῖ κρούουσα τὸ ὄργανον αὐτῆς ὅσον σφοδρότερον καὶ ταχύτερον δύναται, συγχρόνως δ' ἐκβάλλει μυκηθμοὺς ἥκιστα ἁρμονικούς.

Ἡ ἀκοντίστρια φώκη.—Ἐνώπιον φώκης τινὸς θέτουσι ἀκοντιστικὸν τροχόν· κινεῖ δὲ τοῦτον διὰ τοῦ ποδὸς αὐτῆς προσπαθοῦσα ὅσον ἔνεστι ταχύτερον νὰ στρέψῃ αὐτόν· σιδηρᾶ λαβὶς ἢ μάχαιρα ἐπὶ τῆς πέτρας τιθεμένη παράγει σπινθῆρας.

Ὀρχηστρὶς φώκη. Φώκη τις πίπτει εἰς τὸ ὕδωρ, ἡ μουσικὴ παίζει στρόβιλόν τινα καὶ ἡ φώκη κολυμβᾷ ἐν τῇ δεξαμενῇ στροβιλιζομένη.

Τραῦς φώκη. Πλαγγών τις εἶνε τεθειμένη ἐν λίκνῳ· ἡ φώκη κινεῖ τοῦτο διὰ τοῦ ῥύγχους της, ἀνατρέπουσα αὐτό ἐνίοτε· ἔπειτα ὁ δαμαστὴς αὐτῆς θέτει τὴν πλαγγόνα ὑπὸ τὸν πόδα αὐτῆς, ἡ δὲ φώκη ἐπὶ τῶν νώτων κολυμβῶσα περιφέρει αὐτὴν ἐν τῇ δεξαμενῇ, τὴν κεφαλήν της ἐκτὸς τοῦ ὕδατος φυλάττουσα· ἡ αὐτὴ φώκη πίνει τὸ γάλα τοῦ νηπίου της κρατοῦσα τὴν φιάλην ὑπὸ τὸν πόδα της.

Καπνίζουσαι φῶκαι.—Ἐν τῷ στόματι ἑκάστης φώκης τίθενται μεγάλαι καπτοσύριγγες ἀνημμέναι, ὧν ἡ σύριγξ δὲν εἶνε τρυπημένη· αἱ φῶκαι ἔχουσαι ἐκτὸς τοῦ ὕδατος τὴν κεφαλὴν αὐτῶν κολυμβῶσιν ἐν τῇ δεξαμενῇ.

Κυνηγοὶ φῶκαι.—Ἑκάστη φώκη πυροβολεῖ πολλάκις διὰ περιστρόφου ἢ *καραμπίνας*, σύρουσα διὰ τοῦ ποδὸς αὐτῆς τὴν σκανδάλην τοῦ ὅπλου.

Δύτριαι φῶκαι. Ἅμα τῷ προστάγματι ἀναρριχῶνται εἰς κλίμακα καὶ ἀπὸ τῆς κορυφῆς καταπίπτουσι μεθ' ὁρμῆς εἰς τὴν δεξαμενήν.

Ὡς πρὸς τὸ ζήτημα τῆς ὠφελείας ἣν δύνανται νὰ παράσχωσιν αἱ φῶκαι, ἀξιοσημείωτοι εἶνε αἱ δύο ἑπόμεναι ἀσκήσεις :

Ῥυμουλκὸς φώκη. Παιδίον ἐπιβαίνει μικροῦ ἑφολκίου· ἅμα τῷ προστάγματι τοῦ δαμαστοῦ ἡ φώκη βυθίζεται, περᾷ τὸν λαιμὸν αὐτῆς εἰς βύρσινον ἱμάντα προσδεδεμένον εἰς σχοινίον τι καὶ σύρει τὸ ἑφόλκιον μετὰ μεγάλης ταχύτητος.

Ναυαγοσώστις φώκη. Παιδίον δωδεκαετὲς ῥίπτεται εἰς τὴν δεξαμενήν, προσποιεῖται ὅτι πνίγεται, παλαίει πρὸς τὸ ὕδωρ, γίνεται ἄφαντον τὴν στιγμὴν ἐκείνην· ἡ φώκη ἀπολύεται ὑπὸ τοῦ κυρίου αὐτῆς, ὁρμᾷ πρὸς τὸ παιδίον μετὰ μεγάλης ὁρμῆς, τὸ ἁρπάζει ἀπὸ τοῦ ἐνδύματος ὀπισθεν τοῦ λαιμοῦ, τὸ θέτει ἐπὶ τῆς ῥάχεώς της κρατοῦσα τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ἐκτὸς τοῦ ὕδατος καὶ ἐπαναφέρει αὐτὸ εἰς τὴν ὄχθην.

Τοιαῦτα κατώρθωσεν ἄχρι τοῦδε ὁ ἄνθρωπος νὰ διδάξῃ τὰς φώκας· βραδύτερον ἴσως νοημονέστερός τις δαμαστὴς κατορθώσῃ πλειότερόν τι. Ἀλλ' ἐπὶ τοῦ παρόντος δυνάμεθα νὰ ἐρωτήσωμεν ἂν αἱ φῶκαι δύνανται νὰ παράσχωσι πρακτικὰς ὠφελείας. Τοῦτο φαίνεται βέβαιον εἰς τοὺς διαρκῶς κατοικοῦντας παρὰ τὴν θάλασσαν ἢ τοὺς ποταμούς, εἰς τοὺς ἁλιεῖς ἐπὶ παραδείγματι· ἂν δὲ εἶνε δυνατὸν νὰ καταστῇ μόνιμος διὰ τῆς κληρονομικότητος ἡ ἱκανότης τῶν φωκῶν πρὸς ἀνάπτυξιν, εἶνε πιθανὸν ὅτι θὰ γείνωσι κατὰ μικρὸν ἀληθῆ κατοικίδια ζῷα, δυνάμενα νὰ χρησιμοποιηθῶσι πρὸς ἁλιείαν, πρὸς σωτηρίαν τῶν πνιγομένων ἢ ὅπως κομίζωσιν ἐκ τῆς ξηρᾶς σωστικὸν κάλων εἰς πλοῖον κινδυνεῦον. Ο

εἰδότες τὴν νοημοσύνην καὶ εὐμάθειαν τῶν φωκῶν δὲν θεωροῦσιν ὑπερβολικὰς τὰς ἐλπίδας ταύτας.

Ποῖα εἶνε τὰ μέσα τῆς διδασκαλίας, ὧν ποιοῦνται χρῆσιν οἱ δαμασταὶ πρὸς ἐκγύμνασιν τῶν φωκῶν; Τὰ μέσα ταῦτα εἶνε ἁπλούστατα: ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔχουσι ῥάβδον πρὸς τιμωρίαν, ἀφ' ἑτέρου δὲ κιβώτιον πλῆρες τεμαχίων ἰχθύων πρὸς ἀνταμοιβήν.— Ἀμοιβὴ καὶ τιμωρία εἶνε τὰ δύο μεγάλα μέσα τῆς ἀγωγῆς τῶν γεγυμνασμένων φωκῶν ὡς καὶ τῶν μαθητῶν.

(Nature)

ΘΕΡΑΠΕΙΑ ΤΗΣ ΔΙΦΘΕΡΙΤΙΔΟΣ

Ὁ Dr G. Wachsmuth προέτεινε νέον τρόπον θεραπείας τῆς διφθερίτιδος, δι' οὗ ὁ ἀριθμὸς τῶν θανάτων κατὰ στατιστικὰς πληροφορίας καταπίπτει εἰς 2—3 τοῖς ἑκατόν. Ὁ ἐφευρέτης τῆς θεραπευτικῆς ταύτης μεθόδου ἐδημοσίευσεν ἐν ἐκτάσει τ' ἀποτελέσματα τῶν παρατηρήσεών του εἰς τὴν «Γενικὴν κεντρικὴν ἰατρικὴν ἐφημερίδα». Συνίσταται δὲ ἡ νέα αὕτη μέθοδος εἰς τὰ ἑξῆς: Ἐν πρώτοις προκαλεῖται ἰσχυρὰ ἐφίδρωσις τοῦ ἀσθενοῦς, περιτυλισσομένου δι' ὑγρῶν σινδόνων καὶ μαλλίνων ὑφασμάτων, εἶτα δὲ ἐφαρμόζονται λουτρὰ καὶ ἀποπλύσεις τοῦ σώματος. Ἡ θεραπεία αὕτη καταβιβάζει τὴν θανατηφόρον θερμοκρασίαν καὶ τόσῳ ταχέως καὶ δραστηρίως ἐκκρίνει πρὸς τὰ ἔξω τὰς νοσογόνους οὐσίας, ὥστε ἡ θεραπεία ἐπακολουθεῖ ἐντὸς δύο ἢ τεσσάρων ἡμερῶν. Ἰδίως ὠφέλιμος κατὰ τὸν ἰατρὸν Wachsmuth εἶνε ἡ ἀφαίρεσις ὕδατος ἀπὸ τοῦ σώματος διὰ τῆς ἐφιδρώσεως, δι' ἧς συγκεντρουμένων τῶν ἁλάτων τοῦ αἵματος καθίσταται ἀδύνατος ἡ ὕπαρξις ἐν αὐτῷ παρασιτικῶν νοσογόνων ὀργανώσεων μὴ δυναμένων νὰ τραφῶσι περαιτέρω. Τὴν δρᾶσιν ταύτην τῆς ἐφιδρώσεως ὑποβοηθοῦσι μικραὶ δόσεις χλωρικοῦ καλίου. Κυρίαν σημασίαν ὅμως κατὰ τὴν μέθοδον ταύτην τῆς θεραπείας ἔχουσιν ἡ ἔλλογος ἐφαρμογὴ τῶν περιτυλίξεων δι' ὑγρῶν σινδόνων, ἡ ἐπίθεσις αὐτῶν, αἱ ἀποπλύσεις εἰς ἅτινα πάντα πρέπει νὰ προσέχῃ πολὺ ὁ ἑκαστοτε ἰατρὸς ἢ ὁ ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τούτου νοσοκόμος ἢ βοηθός.

Μ*

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Ἰατρός τις ἐζύγισε 25,000 παιδία διαφόρων ἡλικιῶν, ἰδοὺ δὲ τ' ἀποτελέσματα τῶν παρατηρήσεών του: Μέχρι ἡλικίας ἑνδεκα ἢ δώδεκα ἐτῶν τὰ ἄρρενα εἶνε μεγαλείτερα καὶ βαρύτερα τῶν κορασίων, ἐν ᾧ ἀπὸ τῆς ἡλικίας ταύτης μέχρι τοῦ δεκάτου τετάρτου ἢ δεκάτου πέμπτου ἔτους τὰ κοράσια ὑπερβαίνουν τὰ ἄρρενα κατὰ τὸ ἀνάστημα καὶ τὸ βάρος. Μετὰ ταῦτα αὐξάνουσι τὰ ἄρρενα, ἐν ᾧ τὰ θήλεα μένουν στάσιμα. Τὰ εἰς τὴν μεσαίαν τάξιν ἀνήκοντα παιδία εἶσιν ἐν γένει βαρύτερα τῶν τῆς ἐργατικῆς

Ἡ μουστάρδα ἐνοχλεῖ, φαίνεται, πολὺ τοὺς σκύλακας καὶ ἐμπνέει εἰς αὐτοὺς ἀκατανίκητον φρίκην. Δυνάμεθα λοιπὸν νὰ ἐπωφεληθῶμεν τὴν φυσικὴν ταύτην ἀντιπάθειαν, ὅπως ἀπαλλάξωμεν τῶν ἥκιστα εὐαρέστων τούτων ἐπιδρομέων τὰς γάστρας ἐν αἷς ἔχομεν ἄνθη. Πρὸς τοῦτο ἀρκεῖ νὰ βρέξωμεν τὸ χῶμα δι' ὕδατος ἀναμεμιγμένου μετ' ὀλίγης κόνεως μουστάρδας, ἐν ἀναλογίᾳ μικρᾶς κουταλιᾶς πρὸς ἡμίσειαν λίτραν ὕδατος. Ἂν τὸ φάρμακον τοῦτο δὲν εἶνε ἀναμάρτητον, δὲν εἶνε ὅμως οὐδὲ ἐπιβλαβές, διότι οὐδόλως καταστρέφει τὰς ῥίζας τῶν φυτῶν.

Αἱ φωλεαὶ τῶν χελιδόνων, αἵτινες ἀποτελοῦσι τὸ προσφιλέστατον ἔδεσμα τῶν Σινῶν, κατασκευάζονται ὑπὸ τῶν σαλαγκάνων χελιδόνων, ὧν ὁρίθει τὸ Ἰνδικὸν ἀρχιπέλαγος. Δὲν περιέχουσι οὐδὲν ζωϊκὸν πρεῖον οὐδὲ θαλάσσιον, ἀποτελοῦνται δὲ ὑπὸ ζωϊκῆς πηκτῆς μεγάλην ἀναλογίαν ἐχούσης πρὸς τὴν ἐκ βοείου κρέατος παραγομένην. Ἡ πηκτὴ αὕτη κατασκευάζεται ἐν αὐτῷ τῷ στομάχῳ τῶν πτηνῶν τούτων, ἅτινα ἐκβάλλουσιν αὐτὴν καὶ προσκολλῶσιν ἐπὶ τῶν βράχων διὰ τῶν ποδῶν δίδοντα σχῆμα φωλεᾶς, καὶ προφυλάσσοντα αὐτὴν ἀπὸ τῆς βροχῆς. Ἐξωτερικῶς ὁμοιάζει πρὸς τεμάχιον ἰχθυοκόλλας λευκοῦ ἐρυθρωποῦ χρώματος.

Αἱ σαλαγκάναι χελιδόνες στήνουσι τὴν φωλεὰν αὐτῶν ἐν ἀπομεμονωμένοις σπηλαίοις παρὰ τὴν θάλασσαν. Αἱ καλλίτεραι φωλεαὶ ἀποστέλλονται εἰς Πεκῖνον πρὸς χρῆσιν τῆς αὐλῆς. Ἐν Σινικῇ θεωροῦνται ὡς ἐνδυναμωτικὴ τροφὴ καὶ ὁ ζωμὸς τῶν χελιδονίων φωλεῶν ἐκτιμᾶται ὡς τονωτικὸς καὶ στομαχικός.

Πρὸς παρασκευὴν τοῦ ζωμοῦ τούτου δράζουσι τὰς φωλεὰς εἰς ὕδωρ ἑκατὸν βαθμῶν θερμοκρασίας εἰκοσιπεντάκις βαρύτερον αὐτῶν, ἐπὶ τρεῖς ὥρας· κατὰ μικρὸν διαλύονται εἰς νήματα μαλακὰ καὶ διαυγῆ. Ὁ ζωμὸς οὗτος εἶνε εὐάρεστος, ἀλλὰ λίαν δαπανηρός. Ἐν Παρισίοις αἱ φωλεαὶ τῶν χελιδόνων πωλοῦνται πρὸς 700 τὸ χιλιόγραμμον, ἑκάστη δὲ φωλεὰ χωριστὰ πωλεῖται 7 μέχρι 8 φρ. Ἡ τιμὴ αὐτῶν εἶνε βεβαίως λίαν ὑπερβολική· ἀλλὰ τοὐλάχιστον δὲν βλάπτουσι τὸν στόμαχον, ἀλλὰ μόνον τὸ βαλάντιον.

Εἰς τὸν Θωμᾶν Μόρον, τὸν ἀκέραιον δικαστήν, πλούσιός τις κάτοικος τοῦ Λονδίνου ἔχων σπουδαίαν ὑπόθεσιν, ἥτις ἐπρόκειτο νὰ δικασθῇ ὑπ' αὐτοῦ, ἀπέστειλε δῶρον δύο χρυσᾶς φιάλας λαμπρῶς ἐξειργασμένας, νομίζων ὅτι διὰ τούτου θὰ διέθετεν εὐμενῶς ὑπὲρ αὐτοῦ τὸν δικαστήν. Εἰς ἀπάντησιν ὁ Μόρος διέταξε νὰ γεμίσωσι τὰς φιάλας ἐκ τοῦ ἀρίστου οἴνου του καὶ παρέδωκεν αὐτὰς εἰς τὸν κομίσαντα τὰς φιάλας, λέγων: « Εἰπὲ εἰς τὸν κύριόν σου, ὅτι ἐὰν εὕρῃ καλὸν τὸν οἶνόν μου, εἰμπορεῖ νὰ στείλῃ πάλιν νὰ ζητήσῃ ὅσον θέλει ἀκόμη. »

Ἐν Ἀθήναις ἐκ τοῦ τυπογραφείου τῶν καταστημάτων ΑΝΕΕΤΗ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΙΔΟΥ 1885 — 217.